

στικά από την Κόλαση δείγματα που είδαμε στα «Ηλύσια» και στα «Νουμα», δε μπορεί να μας αφήσουν αδιάφορους. Έμένα μ' εύχαριστούν και κάνουν να πνέει ως την καρδιά μου μιά ανέλαφρη πνοή δημοτικού τραγουδιού.

Η πνοή αυτή, θά παρατηρούσε κανείς, δεν είναι η πνοή που χύνεται από τη σπηλιά του μεγάλου Φλωρεντίνου. Ο σφιχτοδεμένος, γιομισμένος από νόημα, λακωνικός και σχεδόν σιωπηλός, με όλη του την ακριβολογία, δαντικός έντεκασύλλαβος πώς μπορεί να ταιριάσει στο καλούπι του απαλόδετου και περισσόλογου δεκαπεντασύλλαβου, χωρίς να αλλάξει το χαρακτήρα του; Κ' εδώ δείχνεται η αφρόντιστη τόλμη, μα και η πραχτική γνώμη του μεταφραστή. Ξέρει τί κάνει. Έχει όλη τη συνείδηση της αλλαγής που φέρνει το χέρι του γιγίζοντας τα άγια των αγίων, όμως έτσι το θέλει· θέλει να χάσει το δύσκολο ποιητή στο κεφάλι του Ρωμιού. Θέλει να τον κάμη λαϊκό το Δάντη. Γυρεύει, κατά την ίδια του φράση, ανά αναπλήρωση εν τη σαφήνεια της αποδόσεως την σχολαστικήν εργασίαν του σχολιαστού. Θέλει η έντύπωση από το διαβασμα του Δάντη να μην είναι προξενημένη από σοφή μελέτη, αλλά να είναι απλή ποιητική, καθώς τη λέει, γεννημένη άμέσως κ' ίσα χτυπώντας την καρδιά! Είναι και τούτο μιά εργασία συστηματική και μελετημένη και λογική. Μέσα στο κρασί του Δάντη έρριξε λίγο νερό. Μα το κρασί του Δάντη είναι τόσο πηχτό και τόσο άψυ, που το νερόμα αυτό μπορεί να το κάμη πιο γλυκόπιτο για μερικά στόματα το κρασί, χωρίς να χάσει την ούσια του.

Και ήταν αυτή η πιο σπουδασμένη εργασία του. Όμως εκείνος, νέος πρωτομπασμένος στα γράμματα, δεν τα είχε τα γράμματα αποκλειστική του δουλειά, φυσικώτατα. Το καθευυτό επάγγελμά του τον κρατούσε σε άλλο κόσμο· το στοιχείο του στη ζωή. Δεν μας έδωσε άλλα μαρτυριάτικα της φαντασίας του παρά κάποια σατυρικά επιγράμματα και σίτσα γελοιογραφικά, κάποια στιχουργήματα λιγοστά, αυτοσχεδιάσματα της στιγμής, κάπως αφρόντιστα γραμμένα και πεισματάρικα. Μέσα σ' αυτά φαίνεται το χαρακτηριστικό του γνώρισμα, καθώς του τ' ήρε σωστά ο κύριος Παπαντωνίου, «η φαιδρά και στερεά σκέψις». Βέβαια· έπαιρνε τα πράγματα από τη φαιδρή τους όψη και τα γραμμένα του ανάμεσα στους γαλάζιους άχρους και στα χελιδνήσια φτερουγίσματα πολλών από τους νέους

μας τραγουδιστές, γνωρίζονται από κάτι πεζολογικό, κάτι θυμωμένο, κάτι θετικό, κάτι επί τέλους ξεχωριστό. Ίσως θάβρισκε τρόπο να χτίση, λίγο λίγο, με ρυθμό δικό του το σπίτι του μέσα στην Πολιτεία μας.

Ο ποιητής Πορφύρας που καλά τον γνώρισε και του παραστάθηκε στις τελευταίες του στιγμές μου έλεγε πόσο μεστός είτανε από την ιδέα της ζωής και πόσο ανυπόμονα κοίταζε να τη ζήσει. Κ' έστεκε πάντα γυρισμένος προς το λαό. Γι' αυτό ξέσπασε σε μιά δίκη τώρα τελευταία, που έκαμε κάποιο θόρυβο, παρουσιάστηκε απλοϊκός, μα γενναίος υπερασπιστής της άργατίας. Τα καθαρία δημοκρατικά του φρονήματα τότε φέρναν να νομίζη πως ο Δάντης θά είταν ένα χαροποιό απόχτημα για τον έργατη. Και στέκονταν έτοιμος να την παρουσιάση την Κόλαση, καθώς την ξανάττυσε, μέσα στους κύκλους τ'ω δουλευτάδων του Πειραιά. Γιατί όχι;

Ο διευθυντής του «Νουμα» βεβαιώνει, από την άλλη τη μεριά, πως χάνουμε, με το χαμό 'Εκείνου, αγωνιστή, από τους είλικρινέστερους, της γλωσσικής 'Ιδέας, της μεγάλης 'Ιδέας μας. Και για μένα τέτοιος αγωνιστής στέκεται πιο άπάνου κι από το μεταφραστή—και τον πιο εύτυχοιμένο—της 'Θείας Κωμωδίας κι από τον ποιητή. Πολλούς γνωρίζω και τους αγαπώ, που επλέκουν τεχνικά του τραγουδιού το στίχο και που μεταχειρίζονται τον πεζό λόγο χαριτωμένα και δυνατά. Μα φαίνεται πως είναι σε βαθύτερη ή γνώση και σαν πολυτιμότερο το χάρισμα των ανθρώπων εκείνων που νοιώθουν την αλήθεια της γλωσσικής ιδέας και την ομορφιά, και που την υπηρετούν στα γιομάττα, όχι μισά, θετικά· όχι άρνητικά, με τη γενναϊότητα μαζί και με την περθερχία του στρατιώτη. Γι' αυτό θά είναι και σπανιότεροι αυτοί. Κι' αν είτανε κι' αυτοί, ένας από κείνους, δυστύχημα στην 'Ιδέα το τέλος του.

— Ω νέε, που μας άφησες, σε πολλούς ίσως θά φανή ο λόγος μου σήμερα για σένα κάπως κρυφός, μπορεί και άπρεπος. Και πως! θά ψιθυρίσουν: Ένα παλληκάρι, και τέτοιο παλληκάρι κλει τα ματια του, κ' ένας ποιητής δεν ήρε δυό λόγια της καρδιάς να κλάψη το χαμό του, κ' έτσι με μάτια άσυγκίνητα από τα δάκρυα, έσκυψε από πάνω του, δασκαλικά ψιλολογώντας τ'όνα και τ'άλλο;

Ω νέε που για πάντα ξενιτεύτηκες! Και αν μπορούσες τώρα κάποια συνείδηση νάχης του πρώτου σου Είναι, έσύ πρώτος θά μου το συμπαθήσης βέβαια

γιατί ξερά και σαν άδάκρυτος μίληπα για σένα. Τον τρόπο μου θά τότε βρής πολύ ταιριαστότερο μ' εμένα, που ζωντανός έταν είσους, θάβλεπες πως ο ήσυχος κι ο κρατημένος λόγος κρύβει συχνά πυκνά το αίσθημα εκεί που δεν τόχουν πάντα τα μυρολόγια και τα ξεφωνήματα. Ο μίγας θάνατος θέλει σεμνά τα πάντα γύρω του. Ένα μνήμα μ' ένα όνομα στην πλάκα του· τίποτε άλλο· ένα μνήμα χωρίς όνομα, μ' ένα λουλούδι· ένα μνήμα χωρίς λουλούδι, μ' ένα καντύλι· όλα τα άλλα, περιττά και πρόστυχα. Θά καταλαβής πως σιχάινομαι τις γλυκανάλατες αισθηματολογίες, και πως ο θρήνος που πρέπει στον άνθρωπο είναι να δύνεσαι να του λές πως κοίταζε στη ζωή του παραπάνου από το άτομικό του έγω, και πως ώρέγοταν να κερδίση την αληθινή και τη μοναδική άθανασία, αφήνοντας από πίσω του κάποιο έργο, τρανό ή μικρό, με την έλπίδα πως θά μπορούσε το έργο του αυτό ποτέ να μη σβύση.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

«J'ai besoin de vivre...»
(Ο ίδιος στο παραλήρημά του)

«Animae dimidium meae»
(Horat. lib I, od. 3.)

Σαν τραγική παραδοξολογία ανεβαίνουν στα χείλια μου τα λόγια, τα λόγια τα λυπητερά και τα πικρά που έρχονται να πλεχτούνε πικρά γύρω από το αγαπημένο αυτό όνομα. Έτσι σαστισμένος απ' τη φωτιά του κεραυνού που έσπασε φέε ακόμα μπροστά στα πόδια μου, με παραλυμένη την ψυχή και τη σκέψη, είδα, σκυμένος άπάνω στον κοιλιακον άδερφό μου, να τον άγκαλιάζουν τα πένθιμα σύβολα, ξένα, παράξενα και ειρωνικά και άταίριαστα, όπως άγκαλιάζει με τρομάρα σε κακό όνειρο το ψέμα την αλήθεια. Κ' έτσι ακόμα θαρρώ πως όνειρεύομαι κι' ακόμα αγωνίζομαι για να ζυπνήσω. Γιατί η ζωή σπάνια σμίγει τόσο άταίριαστα με το θάνατο και σπάνια το άγκαλιασμα τους οανερώνεται τόσο τραγικά παράξενο. Και η πιο άπλερη ζωή και τα δροσερότερα νιάτα κ' η πιο μεστωμένη άντρεία κ' η πιο χαρούμενη λεβεντιά δεν είναι τόσο ξένα με του χαμού το μυστήριο και το περήφανο δέντρο, που γκρεμίζεται απ' του κεραυνού τη μάνητα, διαλαλεί ένα νόμον άγριο, μα συνειθισμένο. Γεμάτη είναι η φύση και η ζωή απ' τις πιο παράξενες άν-

IVAN TOURGUÉNEFF

ΑΝΤΖΑΡ *

Στο σπίτι του κύριου Άκελίνη, ένας από τους άνιψιούς του καθόταν σε μιά μικρή κάμαρα.

Σε κάθε χορό, οι νέοι βρίσκανε ευκαιρία να πηγαινούνε εκεί μέσα και να καπνίζουνε την πίπα τους στα διαλείματα του χορού. Μέσα στην κάμαρα την ίδια μαζευόντανε ύστερα από το σουπέ για ναδειάσουνε κάποιες μπροτίλιες. Κκι κείνο το βράδυ μαζευτήκανε πολλοί. Ο Στελτσίνσκη και ο Βερετιέφ είτανε στην συντροφιά. Η ψυχή της τσέπης στεκότανε εκεί πίσω από τους άλλους. Ο Μποντριακόφ έταξε στον Άστακόφ να μην είπη τίποτα από την κουβέντα τους· και αληθινά θά κράταε το λόγο του, αν δεν τονε ρώταε ο Βερετιέφ τί είπε με τον κουτοπερήφανο κείνο (δεν όνόμαζε άλλωτι-

κα το gentleman της Πετρούπολης). Ο Μποντριακόφ του τα είπε όλα. Ο Βερετιέφ άρχισε να γελάη· ύστερα γείνηκε σκερτικός.

- Δεν ξέρεις με ποιόν έχει την άμάχη; ρώτησε.
- Όχι, είπε ο άλλος· δεν μου το είπε.
- Ξέρεις τουλάχιστο με ποιόνε μίλησε;
- Με το Γέγκος Καπίτονις...

Ο Βερετιέφ στριφογύρισε στον τόπο του. Έρτιάσανε ζόνκα (1), κι' άρχίσανε να πίνουνε. Ο Βερετιέφ όνομάστηκε Πρόεδρος. Χαρούμενος, έξυπνόλογος, σκορπώντας τη χαρά, κράταε τον τόνο της συντροφιάς. Έβγαλε την ραντεκότα του, πήρε την κιθάρα κι' άρχισε να τραγουδάη. Τα κεφάλια ανάψανε στον ήχο της γιομάτης φωνής του που την ψύχωναν περισσότερο τα ξεχειλα ποτήρια. Έκάμανε πρόποσες. Και τί πρόποσες! Δεν είναι ψέμα, ό,τι μιά ρούσικη παροιμία λέει «στο μεθυσμένο κ' η ίδια ή θάλασσα δεν ανεβαίνει παρά ως με τα γόνατα». Ο Στελτσίνσκη κοκκίνησε σαν την παπαρούνα, πήδησε στο τραπέζι, και σηκώνοντας το ποτήρι του πάνου από το κεφάλι του, φώναζε:

— Στην υγεία...δεν θά είπώ σε τίνοους την υγεία.

1) Ζεστό ρούμι, ανακατωμένο με ζάχαρη όπου βάνουσε και σαμπάνια.

Ύστερα αδιάζοντας το ποτήρι του, τσέπασε στο πάτωμα.

— Έτσι κι' ο άχτρός, είπε, να σπάση σε τέτοια κοματάκια, σαν το γυαλί!

Ο Βερετιέφ που τέ δαύτονε το δώρο της παράτρησης δε χανότανε—σαν αληθινός ρούσος.—ούτε μέσα στους άτρους του κρασιού, και που, ύστερα από λίγο δεν άφησε από τα μάτια του το Στελτσίνσκη, σήκωσε το κεφάλι.

Στελτσίνσκη, είπε, κατέβα πρώτα από το τραπέζι, δεν ταιριάζει γιατί και τα παπούτσια σου είναι λερωμένα. Κ' έπειτα, έλα δω, να σου είπώ κάτι. Άκουσε, άδερφέ, ξέρω πως θά χτυπηθής αύριο με κείνο τον gentleman από τη χώρα.

— Πώς! ποιός σου το είπε;

— Το μάντεψα, και ξέρω πολύ καλά για ποιόνε θά χτυπηθής.

— Λόγου χάρη... Είναι περίεργο ναν το μαθη κανείς.

— Α! Ταλλεύραντε, κοιτάχτε τον Ταλλεύραντο! Για την άδερσή μου. Έμπρός, μη καμώνεσαι και χαμογελάς ξαφνιασμένος· παίρνεις έτσι όψη χτηνώδικη. Ξέρω πως είναι καιρός που της κάνεις τα γλυκά μάτις...

(*) Κοίταζε φύλλα 220, 221, 222, 223, και 224.

τινομίες. Μὰ ὅταν ὁ θάνατος σαίτεται τῇ συνείδηση τῆς ζωῆς, στὰ ξεχωριστὰ καὶ δυνατὰ πλάσματα της, τότε δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἀντινομία, δὲν εἶναι μονάχα ὁ σπαραγμός, δὲν εἶναι μονάχα τῆς θείας ἀδικίας τὸ τραγικὸ φανέρωμα. Εἶναι κάτι περισσό-τρο καὶ τρομαχτικώτερο. Εἶναι ἡ νίκη τῆς τυφλῆς ὕλης ἀπάνω στὸ πνεῦμα, εἶναι τῆς ἄλλης δύναμης τὸ ντρόπιασμα, εἶναι τῆς ἀνώτερης πίστεως τὸ τραγικὸ ξεφτέλισμα. Γι' αὐτὸ θέλω ἀκόμα καὶ πάντα νὰ νομιζῶ πὼς ὄνειρεύομαι καὶ θέλω ἀκόμα καὶ πάντα νὰ γωνίζομαι γιὰ νὰ ζυπνήσω. Γι' αὐτὸ δὲν θέλω ἀκόμα νὰ κλάψω ἀπάνω στὸ παραξενο αὐτὸ μνήμα. Ἄς κλάψουν ἄλλοι τὰ νιάτα πού χάθηκαν. Τὰ νιάτα μονάχα τίποτα δὲν εἶναι. Ξανανθίζει κάθε ἀνοιξή τὸ μεγάλο δέντρο τῆς ζωῆς. Μὰ τῆς ζωῆς τὸ πνεῦμα, τὸσον ὠραία φανερωμένο, πὼς εἴμπορῶ νὰ τὸ θρηνήσω, πιστεύοντας στὸν χαμό του; Ἐδῶ σταματᾷ καὶ ἡ θλίψη καὶ ὁ λογισμός. Πέρασε καὶ χάθηκε ἀπὸ μπροστὰ μου ὁ γλυκός μου ὁ φίλος, Μὰ ὅσο εἶναι γύρω μου ὁ ἀέρας γεμάτος ἀπ' τὴν χαρὰ του, ὅσο ζῆ γύρω καὶ μέσα μου ἡ ματιὰ του, τὸ γέλιο, τὸ κίνημά του, ὅσο φέγγει κοντὰ μου ὁ λόγος καὶ ἡ σκέψη κ' ἡ ἀρετὴ του, ὁ τάφος τοῦ εἶναι ἄδειος γιὰ μένα, ἄδειος γιὰ πάντες.

*

Πόσοι θὰ ξαφνιαστοῦν διαβαζόντας τὰ λόγια ἐτοῦτα! Τὸνομα πού σκεπάζει τίς λυπητερές αὐτὲς γραμμὲς δὲν τὸ εἶχε διαλαλήσει ὡς τώρα οὔτε ἡ σεμνὴ δόξα οὔτε ἡ πορνικὴ ρεκλάμη. Μιά μυστικὴ παρθενιά τὸ σκέπαζε ἀκόμα. Ἡ ὠραία καὶ δυνατὴ ψυχὴ δὲν πρόφτασε νὰ δώσει, ὅτι ἔκρυβε μέσα της, δὲν χάθηκε νὰ φανερώσῃ τὰ καλλίη της «ἀπὸ τὸν μέσα πλοῦτο». Φεύγοντας πῆρε πολλά μαζί της, Πάρα πολλά. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ τραγικώτερο ἀκόμα. Ὁ θρήνος τῆς παρθένας τοῦ ποιητῆ, πού ζητάει νὰ ξανάρθῃ στὸν κόσμος, τόσο μονάχα ὅσο γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὸ μεγάλο μυστικὸ τῆς ζωῆς, εἶναι ὁ δικός της ὁ θρήνος. Ἡ παρθένα ψυχὴ, τινάζοντας τὰ δεσμά τοῦ θανάτου ἔτσι γυροῦν νὰ ξαναφανῆ ἕναν ὠραῖον ἀπρίλη, γιὰ νὰ τραγουδήσῃ τὸ μεγάλο μυστικὸ. Νὰ τὸ τραγουδήσῃ μὲ τὸ τραγούδι πού τόσο πικρὰ σβύστηκε στὶς πρώτες του νότες.

Πόσο θὰ εἶτανε πλούσιο κ' εὐγενικὸ τὸ τραγούδι αὐτὸ κανένας δὲν θὰ τὸ μάθῃ. Μὰ πόσο πλούσιο καὶ ὠραία εἶτανε ἡ ψυχὴ πού τραγουδῆσε τίς πρώτες στροφές του, τὸ ξέρουμε λίγοι. Κ' οἱ λίγοι αὐτοὶ εἶναι ἐσὶ. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς εἶχε τὴν εἰρωνικὴ τύχη

— Ὅλα αὐτὰ δὲ δείχνουνε διόλου...

— Τέλειωνε, σὲ παρακαλῶ, κι' ἄκου τί θέλω νὰ σοῦ εἰπῶ. Δὲ θὰ ἐπιτρέψῃς αὐτὴ τὴ μονομαχίαν γιὰ κανένα λόγο· ὀλιγάκι αὐτὴ ἡ κουταμάρα θὰ ξεσπάσῃ στὴν ἀδερφή μου. Τόσο, ὅσο εἶμαι στὴ ζωὴ δὲ θὰ ἀφίσω νὰ γείνη. Σὺ καὶ γώ... θὰ λογαριαστοῦμε σὲ λίγο. Κ' ἔτσι εἶναι τὸ δίκιο. Μὰ κείνη, θέλω νὰ ζήσῃ πολὺ, κ' εὐτυχισμένη. Ναί, πρόστασε μὲ ξαφνικὴ ζωηρότη, θὰ προδώσω, θ' ἀφίσω κάθε ἄλλον τὸ ἴδιο καὶ κείνους πού μπορεῖ νὰ θυσιάστούνε γιὰ ἕναν τιποτένιο σὺν ἑμένα. Μὰ κείνη, δὲ θὰ συχωρήσω, δὲ θὰ ἐπιτρέψω νὰ τῆς γγίξουνε μιὰ τρίχα τοῦ κεφαλιοῦ της. Το ξαναλέω, πὼς ἡ μονομαχία αὐτὴ δὲ θὰ γείνη.

— Χοῦμ! εἶπε ὁ ἄλλος, θάθελα νὰ εἶχα πὼς θὰν τὸ καταφέρῃς νὰ τὴν μωδίσῃς.

— Νὰ πὼς: Ἄ δὲ μου δώσῃς ἔδῳ τώρα τὸ λόγο σου πὼς δὲ θὰ χτυπηθῆς, τότες ξέρε πὼς μὲ μένα θὰ χτυπηθῆς.

— Ἀληθινά;

— Ἀγαπημένε μου Βαγιάτ, μὴ ἀμφιβάλλεις οὔτε στιγμή. Θὰ σὲ προσβάλλω ὀμπρὸς σ' ὅλο τὸν κόσμο μὲ τὸ φανταστικώτερο τρόπο, καὶ ὕστερα θὰ χτυπηθῶμε στὸ μάκρος μιανοῦ μαντηλιοῦ. Καὶ λέω

νὰ εἶμαι, πρῶτος στὸ χαιρέτισμά της καὶ στὸν ἀποχαιρετισμό της πρῶτος. Πόσο γλήγορα τέλειωσε ἀλήθεια ἡ τραγωδία. Θαρρῶ πὼς εἶναι ψὲς ἀκόμα, πού μὲ κρυφὸ καμάρι πρόφερα τὸ ἄγνωστο ὄνομα τοῦ νέου ποιητῆ σ' ἕνα κοινὸ, ξαφνισμένο ἀπ' τὸν ἀσυνείθιστον ἦχο. Καὶ εἶτανε γραφτὸ νὰ δέσω τὸ συμπαθητικὸ ὄνομα μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς γλώσσας, πού μὲ τόσον ὠραῖαν ὁρμὴν ῥίχθηκε στὸν ἀγῶνα τῆς ὀλιγόζως φίλος μου. Ἐκίνα τότε τὴ γλωσσικὴ μου αὐτοβιογραφία μέσα σ' ἕνα κοσμικὸ κοινὸ, στὸ σαλόνι τῶν «Παναθηναίων». Σὲ τέτοιο θέμα ἡ ἀντίθεση τῆς σχολαστικῆς γλώσσας μὲ τὴ γλώσσα τῆς καρδιᾶς καὶ τῆς φαντασίας, μούδινε πλούσια καὶ πειστικὰ παραδείγματα. Θυμήθηκα τὸ Δάντη καὶ τοὺς μεταφραστάδες του. Καὶ θέλησα νὰ κάμω μιὰ διπλῆ ἀντίθεση. Ὁ Ζουφρέ μου εἶχε δώσει δειλὰ-δειλὰ ἐκεῖνες τίς ἡμέρες τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς μετάφρασής του. Ἐπῆρα ἀπ' τὸ ἕνα μέρος τὸ Ραγκαβῆ, ἕνα σοφὸ, ἕνα δοξασμένο, ἕνα ὄνομα γνωστὸ καὶ στὶς πέτρες ἀκόμα. Ἐπῆρα ἀπ' τὸ ἄλλο τὸ Ζουφρέ, ἕνα νέον ἄγνωστο, ἄσημο, πού κανένας ὡς τότε δὲν εἶχε ἀκουσμένα τῶνομά του. Ἀπ' τὸ ἕν μέρους ἡ σχολαστικὴ γλώσσα στὰ χέρια τοῦ δεξινοῦ τεχνίτη, ἀπ' τὸ ἄλλο ἡ ζωντανὴ μιλιὰ στὰ χέρια τοῦ ἀδεξινοῦ ἀκόμη ποιητῆ. Διάβασα τὸ ἐπεισόδιο τῆς Φραντζέσκας ἀπ' τὸ Ραγκαβῆ. Τὸ κοινὸ φαινότανε φυσικὰ περισσότερο εὐνοϊκὸ στὸ πρῶτο ὄνομα. Μιὰ πικρὴν χύθηκε ὅμως μέσα στὴ σάλα. Ὁ βαλσαμωμένος ἔρωτας χύθηκε σὰ θανατικὸν τριγύρω. Ὑστερα διάβασα τὸ ἴδιο ἐπεισόδιο ἀπ' τὸν ἄγνωστο μεταφραστῆ. Ὁ ἀέρας ζεσταθῆκε τριγύρω, καρδιὲς σπάρταρισαν, δακρυὰ ἀνέβηκαν στὰ μάτια. Ὁ ἄγνωστος Κερκυραῖος, μὲ τὸ βαθύ του αἰσθημα καὶ τὴ φλογερὴ του φαντασία, ἔκανε ἐκεῖνο τὸ βράδυ, χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ ὁ ἴδιος, τὴ μεγαλύτερη ἀπολογία τῆς ἐθνικῆς γλώσσας. Στὸ τέλος ἦθε νὰ μ' εὐχαριστήσῃ γιὰ τὴν τιμὴν πού τοῦ ἔκανα. Νομιζῶ πὼς βλέπω ἀκόμα τὸ συγκινημένο κ' εὐγενικὸ χαμόγελό του. Τοῦσφιζα τὸ χέρι καὶ τὸν εὐχαρίστησα ἐγώ. Τὰ μεγάλα γαλανὰ του μάτια, γεμάτα πάντα εὐκρίνειαν καὶ ἀγάπη, ἀστράψανε ἀπὸ ἕνα ἰσωτερικὸ φῶς. «Μοῦ δίνεις τὴν ὑποχρέωση, μοῦ εἶπε δειλὰ, νὰ τελειώσω αὐτὴ τὴν μετάφραση». Καὶ ῥίχθηκε στὸ ἔργο μὲ ὅλη τὴν ἐνέργειαν τῆς ζωῆς του, μὲ ὅλη τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη πού χαρακτηρίζεε κάθε του πράξη.

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ γραφεῖο του πλημ-

πὼς τοῦτο θὰ σοῦ εἶναι δυσάρεστο γιὰ πολλοὺς λόγους. Ἐ!

Ὁ Στελτσίνσκις ἀντιστάθηκε, εἶπε πὼς τοῦτα εἶταν μιὰ φοβέρα, πὼς δὲ θὰ δινε τὴν ἀδεια σὲ κανένα νάνακατῶνεται στὶς δουλιές του καὶ στὸ τέλος παραδέχτηκε. Δηλαδή πὼς δὲ θὰ πρόσβαλε τὴ ζωὴ τοῦ gentleman τῆς Πετρούπολης. Ὁ Βερετιέφ τότε φίλησε μὲ τρόπο παιζογελαστικὸ, καὶ μισὴ ὥρα ὕστερα πῖνανε μαζί, γιὰ δέκατη φορὰ, τὸ Bruderschaft (!). Ὁ νέος διευθυντὴς τοῦ χοροῦ ἔπινε τὸ Bruderschaft μαζί τους. Κρατηθῆκανε καλὰ γιὰ κάμποση ὥρα, μὰ τὰ στερεὰ ἀποκοιμηθῆκανε ἀνάγυρα μὲ τὸν ἀθώτερο τρόπο.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ἀστακόφ γύρισε νωρὶς στὸ Σάσσοβο. Πέρασε τὴν αὐγὴ ὅλη σὲ μεγάλη ταραχὴ, λίγο εἰλεψε νὰ πάρῃ ἕναν ἔμπορα πού ἐρχόταν ν' ἀγοράσῃ σάρι, γιὰ μάρτυρα τοῦ ἀντιπάλου του, καὶ δὲν ἀνάπνευσε εὐλύτερα παρὰ σὺν ἔλαβε τὸ γράμμα τὸ τόσο πιθυμιστικὸ.

«Ἡ νύχτα φέρνει ὀρμήνια, κύριε» εἶπε ἀρχίζοντας ὁ Στελτσίνσκις. Καὶ τέλειωνε λέγοντας πὼς εἶτανε στὴ διάθεση τοῦ Ἀστακόφ, μὰ ὁ ἴδιος δὲ ζήτησε καμιά διόρθωση.

1) Τρόπος πού φιλιώνονται οἱ γερμανοὶ φοιτητάδες.

μύρησε ἀπὸ δαντικὴ φιλολογία. Ἡμέρες καὶ νύχτες ἔμεινε σκυμένος ἀπάνω στὸν Ἰταλὸ ποιητῆ. Χειρόγραφα ἀπάνω σὲ χειρόγραφα ἔγραφε, ἔσκιζε, διόρθωνε. Στους μακρινούς περιπάτους μας ἀκόμα, στὶς ὥρες τῆς μοναξιάς του, παντοῦ καὶ πάντα δύο στίχοι τοῦ Δάντε πετούσανε στὰ χεῖλια του. Κάθε κοματάκι χαρτί ἀπάνω του, κάθε περιθώριο ἐφημερίδας, κάθε πλίκος εἶχε κ' ἕνα σχεδιάσμα. Μὲ τέτοιον ἔρωτα ἐρίχτηκε στὸ ἔργο του. Κ' ἕνα τελευταῖο ταξίδι ἀκόμα στὴν Ἰταλία, μὲ πρόφαση ἐμπορικὴ, εἶχε σκοπὸν ἀληθινὸ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν τόπων, ὅπου ὁ μέγας ὁ ποιητῆς ἐμπνεύστηκε τὴν πρώτη σύλληψιν τῆς «Θείας Κομωδίας». Ὅλη ἡ ζωὴ του ἀπὸ τότε ἀφιερώθηκε στὸν ἔρωτά του αὐτόν. Καὶ σὺν κάποιος νὰ τοῦλεγε πὼς τόσο λίγη τοῦ ἀπόμεινε, βάλθηκε μὲ μιὰ νευρικὴ ἀνυπομονησία νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργο του. Ἀργὰ τὴ νύχτα τὸ μικρὸ συμπαθητικὸ γραφεῖο τοῦ δρόμου τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἶδεινε ἕνα ἄγρυπνο φῶς ἀπὸ τίς χραμάδες τῶν κλειστῶν παραθύρων. Ὁ νέος αὐτός, ὁ γεμάτος ζωὴ, ἔσκυβε γιὰ ὥρες τώρα ἀπάνω στὰ βιβλία καὶ τὰ χαρτιά του καὶ τελειώνοντας τὴν ἐργασίαν του ἔβγαине ὄζω στὸ ὑπαίθρο, νυχτοπαρωρῆτης ἀκούραστος, κνηγώντας ἀκόμα κάτω ἀπ' τὸ φεγγάρι τὴν ἐμπνευσὴν τοῦ ἡ περιμένοντος νὰ γλυκοανολῆ κἀποιο παραθύρο. Δυὸ ἀγάπες θρονασμένες μὲς στὴν καρδίαν του βύζαιναν ἔτσι σὰ λάμψεις τὸ αἶμα τῆς ζωῆς του. Καὶ γι' αὐτὸ ὅταν μέσα στὸ συμπαθητικὸ γραφεῖο, πού ὅλη τὴν ἡμέραν φιλοξενούσε τὸ ἐμπορικὸ τοῦ δαιμόνιου, μαζεμένοι κάποιες βραδιές, ἡ μικρὴ ἀγαπημένη παρέα, τὸν ἀκούγαμε νὰ μᾶς διαβάσῃ τίς ζωντανὲς στροφές τῆς «Κόλασης», ξεχωρίζαμε συχνὰ σὲ κάποια χλωμάδα τοῦ προσώπου του, τὴ σπατάλη μιᾶς ζωῆς, τόσο εὐγενικὰ μὰ καὶ τόσο ἀστόχαστα σκυρπισμένης.

*

Δὲν εἶναι ἡ ὥρα τώρα νὰ ἐξετάσω τί εἶναι καὶ τί δὲν εἶναι ἡ «Κόλαση» τοῦ Ζουφρέ. Μπορῶ νὰ εἰπῶ ὅμως πὼς εἶναι ἡ καλύτερη μετάφραση ἀπὸ ὅσες ἔγιναν ὡς τώρα. Γιατί εἶναι ἡ ποιητικώτερη. Κ' ἔτσι ἀκόμα ὅπως φανερώθηκαν τὰ πρῶτα τῆς τραγωδίας—κάθε ἄλλο παρὰ στὴν ὀριστικὴν τους μορφήν—βιαστικὰ κάπου—κάπου, ἀχτένιστα, ἀδιόρθωτα, περιμένοντας ἕνα ὑπομονητικὸ δούλεμα, πού λογαρίαζε ὁ ἴδιος γιὰ μιὰ ὀριστικὴν ἔκδοσιν σὲ βιβλίο, κ' ἔτσι ἀκόμα, σὰ δοκίμια, ἔχει τόση ζωὴ

Σὺν ἔγραψε τὸν ἴδιο καιρὸ ἕνα γράμμα γιὰ ἀπόκρισιν, ὅπου δοκίμαζε νὰ δώσῃ ἕναν ἀστεῖο τόνο στὴν ἀξιοπρέπειάν του, ὁ Ἀστακόφ κάθισε στὸ τραπέζι τρίβοντας τὰ χέρια, ἔρασε μὲ καλὴ ὄρεξιν, καὶ ἀμέσως ὕστερα ἔφυγε γιὰ τὸ σπίτι του. Ὁ δρόμος πού ἔπρεπε νὰ πάρῃ διάβαινε λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὴν Χοπτόφτα. «Χαῖρε, ἡσυχὸ καταφύγι!» εἶπε μὲ χρομογέλιο εἰρωνικὸ.

Οἱ εἰκόνες τῆς Μαρίας καὶ τῆς Ναντζίντας παρουσιάστηκαν μιὰ στιγμή στὴ φαντασίαν του. Μὰ κούνησε τὸ χέρι, καὶ διάβηκε.

V

Τρεῖς μῆνες πέρασαν. Τὸ χυνόπωρο ἦτο. Τὰ δάση ξεφυλλίζονταν· οἱ μελισσοφάγοι ἀρχίζαν νὰρχονται ἐκεῖ, καὶ φανέρωμα πῶς ἀληθινὸ τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ χειμῶνα εἶτανε ὁ ἀγέρας πού σκόρπαε μέσα τὰ μουγκρίσματά του. Μὰ δὲν ἦρτανε ἀκόμα οἱ μεγάλες βροχές καὶ ἡ λάσπη δὲν ἔκανε τοὺς δρόμους ἀδιάβατους. Παίρνοντας μιὰν εὐκαιρίαν ὁ Ἀστακόφ ἔφυγε γιὰ τὴν Πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ, ὅπου εἶχε κάποιες δουλιές. Πέρασε τὴν αὐγὴ σὲ βίβλιες, καὶ σὺν ἦρτε τὸ βράδι, πῆγε στὸ κλουμπ τῆς ἀριστοκρατίας. Μέσα στὸ μεγάλο καὶ βαθεῖο σαλόνι

μέσα της και τόση ζέση, σαν καθετί που περνάει μέσα απ' την καρδιά μας πριν φτάση στην άκρη της πέννας. Ήθελαν μερικοί τή μετάφραση αυτή περισσότερο πιστή στο στίχο και στο ύφος του ποιητή. Και ίσως δέν είχαν άδικο. Μά ο Ζουφρές, διαλέγοντας τόν έθνικό μας στίχο και προσπαθώντας να ξελαγαρίση τή δύσκολη έκφραση του Δάντε σε κάποια δημοτική απλότητα, δίνοντας έτσι τό ξερό σχόλιο μαζί με τή μετάφραση, όπως είτανε τό σχέδιό του, θέλησε να κάμη τό μεγαλοφάνταστο ποίημα του Δάντε κοινό κτήμα του κόσμου, όχι μονάχα απόλαψη των σοφών και των γραμματάνθρωπων. Ή βαθεία δημοκρατική του ψυχή με τέτοιο πάθο καταπιάστηκε τό δύσκολο έργο. Και πόσο πέτυχε, τό δείχνει η αγάπη του κόσμου στη μετάφραση αυτή, η άνυπομονησία κάθε λογής ανθρώπων για τό τελειώμα της, η αγάπη που κίνησε απ' την πρώτη άρχή τό ποίημα του Δάντε άνάμεσα σε κύκλους, που ποτέ δέν άπεφάνισαν να τό διαβάσουν. Μπροστά στο άποτέλεσμα αυτό κάθε κριτική υποχωρεί. Γιατί τί όφελούνε, όσο σοφά κι' όσο καλοδουλεμένα κι' άν είναι, μεταφράσματα ξερά, παγωμένα, χωρίς κανένα παλμό ζωής και αγάπης, τής τέχνης άποπαίδια; Γιατί η άληθινή τέχνη απ' τή ζωή πηγάζει κι' απ' τή ζωή τρέφεται. Κάθε άλλο είναι παραμύθι. Και ο νέος αυτός, που παραιτούσε για μία στιγμή τό φως και τή χαρά τής ζωής, για να χωθή στους σκοτεινούς κύκλους τής Κόλασης, έφερε τή δική του ζωή στα σκοτεινά τάρταρα, για να ξαναθερμάνη μ' αυτήν τά βασανισμένα κορμιά και να ξαναφέρει στη γή τόν πόνο τους, με τή δική του τή γλώσσα, όπως τόν έφερε μία φορά ο μεγάλος Φλωρεντινός. Για να τό καταφέρει αυτό—όσο κι' άν τό κατάφερε—γνωρίστηκε με τά πρόσωπα και τά πράματα του καταχθονίου κόσμου, όχι σαν ξερός σχολιαστής, μά σαν αισθαντικός άνθρωπος. Απ' τόν βασανισμένο κόσμο των ρικτών κύκλων δέν είτανε πρόσωπο που του είτανε άγνωστο, σε βάθος και πλάτος. Και γνώρισε τήν Κόλαση καλύτερα απ' τό σπίτι του. Έτσι ανθρώπινα γνωρισμένος με τόν κόσμο του Δάντε, που ξανάφερε στους στίχους του, συχνά είχε ένα χαμόγελο ειρωνικό για τήν ξερή σοφία των σχολιαστών, που ζητάνε άνύπαρχτα σύμβολα και φανταστικές άλληγορίες εκεί που δέν είναι άλλο παρά ανθρώπινη ζωή και ανθρώπινος πόνος. Άν φανή ποτέ τό άτέλειωτο σχόλιο, που τώρα τελευταία άρχινησε να γράφω για τή Θεία Κωμωδία, τό

σχόλιο που εύτύχησα νακούσω σε μακρινές κουβέντες απ' τή χείλη του, ο νέος ποιητής θα φανερωθή με όλο τό ελεύθερο και φωτεινό πνεύμα του, που τόσο άπλετα είχε φανερώσει ο λιγόζωος. Και θα είμαι εύτυχημένος, άν συμμαζεύοντας τά σκόρπια χειρόγραφα του, μπορέσω να δώσω μία μέρα άρτια τήν «Κόλαση» του, που η σκληρή Μοίρα δέν τόν άφισε να μάς τή χαρίση, όπως τήν όνειρεύτηκε. Είτανε όμως γραφτό στις τελευταίες του ήμέρες ο άμοιρος νέος να ζήσει ο ίδιος τήν Κόλαση, που ζωγράφισε επάνω στα χνάρια του μεγάλου ποιητή και να με κάμη συχνά να ψιθυρίσω άπάνω στο κρεβάτι τής αγωνίας του, πνίγοντας τά δάκρυά μου, τόν δαντικό στίχο :

Francesca i tuoi martiri a lacrimar mi fano.

Οι γυναίκουλες τής Φλωρεντίας, βλέποντας να διαβαίη τόν Δάντε, μαύρον και ξερακιανό, λέγανε άναμεταξύ τους : «Βλέπεις αυτόν τόν μαύρον άνθρωπο; Αυτός είναι που κατεβαίνει στην Κόλαση και μάς φέρνει τά νέα των κολασμένων». Βλέποντας τό ξανθό, γελαστό πρόσωπο του μεταφραστή του, κανένας δέ θάλεγε πως έρχεται από τήν Κόλαση. Μά αν ο άμοιρος νέος ξαναγύριζε στη ζωή, ξεφεύγοντας τά σπαραχτικά νύχια τής άγριας άρρώστειας, θα μπορούσε να καυχηθή πως άναβαίνει απ' τόν σκληρότερο κύκλο τής Κόλασης. Τόσο άγρια τόν άπαρηθήκε η ζωή και τόσο σκληρά τόν έπαίδεψε ο θάνατος.

*

Ίσως γιατί πολύ αγάπησε τή ζωή και πολύ καταφρόνησε τό θάνατο. Ποιος ξέρει αν τό άσκητικό πνεύμα, παίρνοντας τή χαρά και τήν απόλαψη για άμαρτία, δέν έφτασε στο μαύρο συμπέρασμα απ' τήν σκληρήν ειρωνεία με τήν όποιαν η Μοίρα κολάζει κάθε εύτυχία στον κόσμο αυτό, πληρώνοντας τά γέλια με τά δάκρυα, και τή χαρά με τή θλίψη; Είναι μία πικρή αλήθεια. Και η αλήθεια αυτή δέν ξεφεύγει τή μαντική δύναμη των ευγενικών ψυχών. Όποιος γνώρισε τόν λιγόζωο ποιητή σαν άνθρωπο είχε μπροστά του τή ζωντανότερη εικόνα τής τρελλής αίσιοδοξίας. Ενέργειας, αγάπης, λόγια, όρμες, κινήματα, όλα του έπλεαν μέσα σ' ένα φως όπμιισμού. Τίποτε δέν τόν σταματούσε και δέν τό φοβόζε. Ήθελε ναδεικση τό ποτήρι τής ζωής ως στην τελευταία του σταλαματιά. Η ζωή του πλέχτηκε μέσα σε τρέλλες, παρατιμο-

νιές, κινδύνους, παραρρίες, θυσίες. Γύρευε τις τρικυμίες και προκαλούσε τις θύελλες. Μέσα στα εικοσιοχτώ του χρόνια, αγαπώντας, ταξιδεύοντας, άψήφώντας κινδύνους και καταλαλιές, πάντα όμως με τό μέτωπο ψηλά, με τήν ψυχή φωτισμένη απ' τήν τιμή και τήν ειλικρίνεια, τρέχοντας πάντα, άνήσυχος, ακούρατος, άχόρταστος, σπρώχοντας τόν έαυτό του από δημιουργία σε καταστροφή, έζησε όσο δέν ζούνε άλλοι μέσα σ' έναν αιώνα. Έτσι συχνά η αίσιοδοξία και τό θάρρος του μάς ξάφνιζε. Μά μπορεί τάχα να τό πή κανένας έτούτο αίσιοδοξία; Άλλοίμνο. Πολύ φοβούμαι πως δέν είτανε παρά η όρμη που γεννάει η αντίδραση απ' τή βαθύτερη σκέψη. Είπα παραπάνω πως η πεσσιμιστική αλήθεια δέν ξεφεύγει τή μαντική δύναμη των ευγενικών ψυχών. Όπου είναι σκέψη είναι πεσσιμισμός. Και δέν μπορεί να είναι άλλως. Έτσι πολύ συχνά έκείνο που φαίνεται πως πηγάζει από τήν πλατύτερη αίσιοδοξία δέν είναι παρά τό ένθισμα του βαθύτερου πεσσιμισμού. Κ' έτσι κάποτε τόσο σφιχτότερα άγκαλιάζομε τή ζωή και τόσο τρελλότερα τή φιλούμε στα χείλια, όσο περισσότερο νοιώθουμε τή ματαιότητα της και όσο καθαρότερα βλέπουμε τό σκοτάδι της. Πολύ φοβούμαι πως μία τέτοια τραγική μορφή είχε η αίσιοδοξία του ανθρώπου. Εκεί που παρουσιάζεται η σκέψη του ποιητή, εκεί φανεώνεται τό βάθος τής ψυχής του. Και γι' αυτό μέσα στα λίγα έργα που μάς άφισε ο λιγόζωος τεχνίτης, πέρα-πέρα φανεώνεται στα στοχαστικά μάτια η παχεια, μαύρη γραμμή.

Τι αντίθεση αλήθεια κάποτε του ανθρώπου με τόν ποιητή, μά και τί άκμονία στο βαθύτερο έντικρυσμα!

*

Μέσα στους λίγους στίχους του νέου ποιητή που δημοσίεψε ο «Νουμάς» δέ βροντάνε τά κύμβαλα τής χαρής, που συνόδευαν τή ζωή του, ούτε ζεσπναι τό γέλιο, τό άφρόντιστο, τό πλατύ γέλιο τής ευθυμίας τής άξενιαστικής, που άντηχούσε στο πέρασμα του. Εκεί βασιλεύει τό χαμόγελο τό πικρό και η παραπονεμένη ειρωνεία. Το σχέδιό του τό άτελειώτο—άτελειώτα όλα σαν τή ζωή του—να παραδής τούς μύθους του Αισώπου, έβγαίνε από μία βαθύτερη αντιμετώπιση τής ζωής. Οι μύθοι όλου του κόσμου, στηριγμένοι άπάνω σε μία συνθηματική φιλοσοφία τής ζωής, τελειώνουν παντα σ' ένα επι-

του κλομπ, άντάμωσε άνάμεσα από άλλα προσώπα, έναν κάποιο άξιωματικό άπόστρατο τόν κύριο Φλίτς, που λεγε όμορφα λόγια, παίχτης, κι' όπως λένε στη Γαλλία ένας που κανε μεγάλα κανκάν.

— Άλήθεια, φώναζε στη μέση τής κουβέντας, μία γνώριμη κυρία πέρασε τις άλλες από εδώ, και μου παράγγειλε να σας είπω τά χαιρετίσματά της.

— Ποιά είναι;

— Η κυρία Στελτσίνσκη.

— Δέν ξέρω καμιά με τέτοιο όνομα.

— Τή γνωρίσατε δεσποινίδα. Είναι από τή φαμελιά του Βερετιέφφ, Ναντέζντα Άλεξέβνα. Ο άντρας της ύπερεταίε στού διοικητή μας. Πρέπει να τόν ζέρετε: ένας μικρόμυκλος με μουστάκια. Άρπαζε εκεί μία όμορφη κοπέλα και ένα θησαυρό.

— Μπα! τόν πήρε λοιπόν; που πάει;

— Στην Πετρούπολη. Μου είπε να σου θυμίσω κάποιο ρητό βγαλμένο μέσα από κουφέτο. Τι θέλει να είπῃ αυτό;

— Ω, είτανε κάποιο άστείο. Και ο άδερφός της που βρίσκειται;

— Ο Πέτρος άσχημα! άσχημα! Και ο κύριος Φλίτς σήκωσε στον ούρανό τά μικρά του μάτια άλεπούς, κι' άνάστεναζε. Είναι ένας άνθρωπος χα-

μένος. Ξανάπεσε στις τρέλλες του. Δέν ξέρει κανείς τί άπόγινε. Μπορεί να κλούθησε κάποια Μποεμίδα. Κείνο που είναι βέβαια, είναι πως δέ βρίσκειται πια στο νομό.

— Και ο γέρο Ίπατόφφ; Κάθεται πάντα στο σπίτι του στην έξοχή;

— Κείνος ο περίεργος; βέβαια. Άλήθεια, γιατί δέν έπῄρες τή γυναικάδέρφη του; Μιλάνε για σας τώρα πολύ, και για κείνη...

Τήν ίδια στιγμή κάποιος πρότεινε στού Φλίτς μία παρτίδα στα χαρτιά, και η κουβέντα τελείωσε εκεί.

Ο Άστακόφφ λογάριάζε να γυρίση σπίτι του, όταν ένας άποσταλμένος ήρθε από τό σταρόστα του Σάσοβο για να τού φέρη τήν ειδήση, πως έζη σπίτι του χωριού καταχλαστήκανε από πυρκαγιά. Άποφάσισε να πάη στο χωριό. Έπειτα από τή χώρα ως τήν ιδιοκτησία του τούτη δέν είτανε περισσότερο από εξήντα βέρστια. Ο Άστακόφφ έφτασε τήν άλλη μέρα τό βράδι στο μικρό άρχοντικό σπίτι, που τό ξέρει ο άναγνώστης, και πήγε άμέσως στον τόπο τής πυρκαγιάς: μία γριά άναψε στο διάβα του ένα κερί κάτω από τήν κοιλιά τής γελάδας της για να τήν προστατέψη από τό κακό μάτι.

Σαν ζέσπασε τό θυμό του στη ραχη του ένοχου, ο Άστακόφφ πήρε τά μέτρα του για τή διόρθωση του χαλασμού. Τούτο τόν κράτησε άσκοληκόμενος ως τό γιόμα τής άλλης μέρας. Τότες άποφάσισε, ύστερα από κάποια άθισλά, να ξαναϊδή τήν Ίπατόφφα. Δέ θάν τό πεθύμας αν ο Φλίτς δέν του λεγε για τή σευγάλα τής Ναντέζντας: φοβότανε να τήν άνταμώση; μά δέν τόν πείραζε να ξαναϊδή τή Μαρία.

Όπως και στη πρώτη του βίζιτα, ο Άστακόφφ βρήκε τόν Ίπατόφφ να παίξη τις νταμες με τήν ψυχή τής τσέπης. Ο γέρος του δείξε τήν ίδια χαρά για τόν πηγάμο του. Μά τό πρόσωπο του είτανε συλλογισμένο, και τά λόγια του δέν έβγαίνανε άφρονα και με τήν ίδια εύκολία.

— Όλοι οι δικόι σας είναι καλά; ρώτησε ο Άστακόφφ παίρνοντας ένα κάθισμα.

— Καλά δόξα στο θεό: σας εύχαριστώ πολύ. Η Μαρία μόνο δέν είναι: τέλεια... Συνθηάει να μείνη στην κάμαρα της.

— Μήπως έκρυσόγησε;

— Όχι, είναι καλλιο από... Μά κατεβαίνει για τό τσαί.

— Και τί κανε; ο Γέγκορ Καπίτονιτς;

— Α! ο Γέγκορ Καπίτονιτς είναι του θανατά-

μύθιο της ρουτίνας, καλοδεχούμενο απ' τή στερεότυπη φιλοσοφία και τήν ήθικη των λαών. Ο Ζουφρές αναποδογυρίζοντας τους μύθους αυτούς, σπάζοντας με άφέλεια γελαστή, τις «παλιές αξίες», έφτανε στο έπιμύθιο το παράξενο, το άπροσδόκητο, το έπιμύθιο που ταραζει και ξαφνίζει. Αιώνες άλλωστε είπαν και ξαναείπαν το παραμύθι του μερμηγκιού και του τζιτζικα και καυκνίσανε τήν είρω-νεία της τεμπελιάς για τον άξενόιστο ψάλτη. Ο Ζουφρές ήρθε ναπολογηθή για τον τραγουδιστή και να κηρύξει σε δυό γελαστούς στίχους το δόγμα πως «κανένας σκοπός δεν άζει καμμιά προσπάθεια».

... Έρθε χειμώνας κρύο,
Τό χ'όνι τους εκέπασε και φέρσαν κ' οι δυό.

Έτσι στην παρωδία του «Κουνουπιού και του Βουδαλιού», το βουδαλί, που περιφρονεί το κουνούπι καθισμένο στο κέρατό του, όταν το μικρό περιφρονημένο ζωύφι χώνεται μέσα στ' ατί του, τρελλαινείται απ' το κακό του. Έτσι στην «Καβουρομήνα και τον γιό της», όταν η μάνα του τον άποπαίρνει για το στραβό περπάτημά του, ο μικρός κάβουρας, με πικρότατη φιλοσοφία της άποκρίνεται:

— Σ' αυτά τα χρόνια, άπάντησεν ο γιός, καλή μου μάνα,
Όσο ίσια περπατήσανε δεν είδον προκοπή.

Μά κι' από τους άλλους στίχους του άμοιρου ποιητή ή ίδια πικρή φιλοσοφία ξεφεύγει, γλυκειά πάντα σάν εωδιασμένο θυμάμα. Και είναι παράξενο μάλιστα πως, σάν ένα πικρό προαίσθημα του πρώιμου γαμού του, βασανίζει πάντα τή σκέψη του ποιητή. Ξαναδιαβάζοντας τώρα τους στίχους αυτούς ξεχωρίζω με πόνο τή βαθειά αυτή μελαγχολία, που τόσο λίγο ναιρίαζε με τή ζωή του και τόσο τήν έκαμε να ταιριάσει ο θάνατός του. Άκόμα περισσότερο με ταραζει το παράξενο φαινόμενο, γνωρίζοντας βαθειά τον άνθρωπο. Γιατί μονάχα ύποκριτής και ψεύτης δεν ήταν ο άμοιρος φίλος. Η ειλικρίνεια ήτανε περήλινα θρονιασμένη μέσα στην ψυχή του. Κανένας νυλειαντισμός δεν τον έσπρωχνε σε ψεύτικες μιμητικές λύπες. Ίσως-ίσως δεν είχε και καθαρή συνείδηση της μελαγχολίας και του πεσιμισμού του, αυτός που άθωα έπείραζε το φίλο μας Πορφύρα, λέγοντάς τον κλαψιχρή. Η μελαγχολία του ήτανε ύποσυνείδητη και χωρίς να το κχταλαβαίνει, νομίζοντας πως γελασε, έκλαιε ο ίδιος.

Έτσι λέει στα δέντρα :

ή γυναίκα του πέθανε.

- Η Ματρόνα Μαρκόβνα ;
- Πέθανε σε μιιά ήμέρα, από χολέρα. Δέ μπορείτε πιά να τονε γνωρήσατε. Άλλαξε τόσο, άχάμνηνε τόσο ! Άχωρίς τή Ματρόνα Μαρκόβνα, λέει, ή ζωή μου είναι ένα φόρτωμα. Θέλω να πεθαινω, λέει, και εύχαριστώ το θεό, γιατί δεν το πιθυμώ πιά να ζήσω. Και ο δόλιος άνθρωπος είναι του θανατξ.
- Κακόμοιρε Γέγκορ Καπίτονιτς ! είπε ο Άστακόφφ.
- Είμαστε όλοι κακόμοιροι, είπε ή ψυχή της τσίπης. Όλοι σωπάσανε.
- Η γειτόνισσα σας, όπως άκουσα να λένε, παντρεύτηκε είπε ο Άστακόφφ κοκκινίζοντας λαφρυά.
- Ναι, παντρεύτηκε, και έφυγε τώρα.
- Για τήν Πετρούπολη ;
- Για τήν πρωτεύουσα τήν Πετρούπολη.
- Η Μαρία Παυλίβνα θά λυτήθηκε πολύ. Φαινόντανε τόσο στενές φιλενάδες.
- Βέβαια τήν πιθυμώ πολύ, μά όσο για τή φίλια τους θά σας είπω, κύριε, πως ή φίλια των κοπελώνε είναι άκόμη λιγώτερο σταθερή από τή φίλια των άντρων. Άγαπώνται όσο βλέπονται, κ' ύστερα... Θυμάσα, τόνομα μου ; πως με λένε ;

Με τάσημένα δάκρυα τους θάρθουνε να σας ράνουν
Αύγουλες άπριλιάτικες τα φύλλα σας ξανά.
Καινούρια πάλι θάρθουνε πουλιά να σας τρελλάνουν
Και με τραγούδια έρωτικά να χτίσουνε φωλιά.

Άφήστε έμέ να κλαίγουμε που δε θε νήρθη πάλι
Νά με στολίση ή Άνοιξη, μά ή βαρυχειμωνιά
Τήν κή' έλπίδα μου κάψε κι' ο πόνος, γάλε άγάλι,
Σάν το σαράκι έμάρανε τή μαύρη μου καρδιά.

Και πάλι στον όμορφότατον εκείνο μύθο του «Γέρου και του Χάροντα» τί βαθειά θλίψη, μέσα στην είρωνεία μιιά θλίψη που γίνεται τώρα τραγικό προαίσθημα :

Μου κάνεις το ρωμαντικό, βρέ γέρο κοκαλιάρη
Με πήρες, όπως φάνεται, για χάρο σκουπιδιάρη.

Έγώ δέν είμαι Χάροντας καλός, ψυχοπονιάρης,
Είμαι λεβέντης και περνώ τους κίμπους καθαλιάρης
Παλαίω με λιοντόκαρδους κι' άρπάζω όμορφονίες.

Πάλαιψε αλήθεια και τον νίκησε ! Μά και τί όμορφη και τί έλληνική αντίληψη του Χάρου. Ο νέος αυτός με τή φράγκικη καταγωγή του, ήτανε ρωμικός ως το κόκαλο, θρεμένος στη ρωμαίικη ζωή, θρεμένος στη μελέτη των αρχαίων, που τους διάβαζε σε κλασικές ίταλικές μετάφρασεις, βαφτισμένος μέσα στις καθαρές πηγές των δημοτικων μας τραγουδιών. Μέσα σ' ένα τετραδιό του βρίζω μιιά παραλλαγή ενός στίχου απ' το παραπάνω ποίημα, που δείχνει περισσότερο από κάθε λόγο, τή ρωμαίικη ψυχή του :

Δέν είμαι Χάρος φράγκικος, δειλός και κοκαλιάρης.

Ποιός ξέρει, άν, νοιώθοντας το φτάσιμό του, δεν ήθελε με τή βαθειά του καλαισθησία, να όμορφήνη τον Άσχημο θεό, τραμάζοντας να τον άγνικρύση στη φριχτή του αλήθεια !

Ένας στίχος ως τόσο δεν είναι του λιγόζωου ποιητή που να μην πνήη το προαίσθημα του θανάτου. Άδειάζοντας το χρυσό ποτήρι της αγάπης, που τούδωκαν τα χέρια της αγαπημένης του, τελειώνει με τα πικρά τούτα λόγια :

Και πάλι σούπα : Δώσε μου κ' ή δίψα μου δε σβύνει,
Άς είναι κι' απ' το δεύτερο, άψύτερο πολύ...
Και μούδωσες το θανατο μες σε χρυσό ποτήρι
— Μ' αυτό μονάχα ή δίψα σου, μου είπες, θά σβυστή.

Ποιός ξέρει άν μέσα στο χρυσό αυτό ποτήρι της αγάπης δεν ήπιεν αλήθεια το θάνατο ο ποιητής. Είτανε μιιά τραγική αγάπη ή αγάπη αυτή της μι-

κρής Πειραιώτισσας. Πόσες λαχτάρες, άγρόπνιες και πίκρες τον πότισε. Και πόσες φορές ή εύθυμία και ή χαρά κ' ή ενέργεια του, δεν ήτανε γι' αυτόν άγώνες μιιάς άπελπισμένης ψυχής και προσωπίδες ενός βαθύτατου πόνου !

Έχω στα χέρια μου ένα όμορφο λεύκωμα, γεμάτο στίχους, άφιερωμένο στην αγάπη του. Το λεύκωμα αυτό σε μιάν άγρια πατρική επέμβαση ξαναγύρισε στα χέρια του ποιητή. Θά είτανε εύλαθητική πράξη να ξαναγύριση στα χέρια της κόρης, που μυστικά ίσως τον κλαίει τώρα. Μέσα στο λεύκωμα αυτό είναι: μιιά συγκινητική άφιέρωση, γραμμένη γαλλικά, για τήν κόρην αυτή που τήν αγάπησε με το πείσιμο των φύλλων. Μεταφράζω λίγες γραμμές.

Συλλογίζομαι πάντα τον έρωτά μου, που γενήθημε στη συνεφισμένη εποχή, που πέφτουν τα φύλλα κι' ο χειμώνας στέλνει το σταχί χυνόπωρο, για να κηρύξη το θάνατο και τήν άπειλοία.

» Φοβάμαι μήπως τα όνειρα μου κ' οι έλπίδες μου μαδησουν σάν τα φύλλα... Και τότε δε θα ξανάρθη πιά για μένα ή γλυκειά άνοιξη κι' ο πρόσνος άνθισμένος Άπριλις.

» Και τότε θα ζήσω νεκρός, περιμένοντας το θάνατο.

» Σε παρακαλώ, Ά... , άν ή τύχη φανή σκληρή σ' έμένα, σεβάσου τα περασμένα, μη σκίσης τις σελίδες αυτές, σεβάσου τους νεκρούς».

(Άπριλις 1905)

Κ' έτσι έγινε. Μαζί με τα φύλλα του χυνόπωρου έφυγε στο χώμα ή ζωή του ποιητή κι' ο Άπριλις, που θα ξανάρθη, θα μαδήση τα ρόδα του άπάνω στον πικρό του τάφο.

Έκεινη, που, δίνοντας του το χρυσό ποτήρι της αγάπης, τον πότισε θέληα το θανατικό φαρμάκι, άς μην άφιση έρημο ποτέ από λουλούδια κι' από δάκρυα το αγαπημένο το μνήμα. Μαζί με τα δάκρυα της δυστυχισμένης μητέρας του, άς τρέξουν κρυφά, άν είναι άγνά και τίμια, τα δικά της... Είναι: μιιά παρηγοριά για τους νεκρούς. Και είναι τα δάκρυά μας.

*

Μάταια λόγια, που δε θα τάκούσης, αγαπημέ-νε μου φίλε. Ο πόνος μας σταματάει άπάνω στο ψυχρό χώμα και ή φωνή μας πνίγεται πριν φτάση στα βόθη της γής. Τα δάκρυα ξαναγυρίζουν στην ψυχή μας. Έσύ δεν είσαι πλέον. Έτσι σκληρά σε

- Άληθινά.
- Όπως έχω τήν τιμή να σας το λέω. Χάρη λόγου, ή Ναντίζντα Άλεξέιβνα, από τον καιρό που έφυγε, δε μιιά έγραψε ούτε ένα γραμματάκι. Κι' ωστόσο πόσες φορές δεν τάρκίστηκε στο θεό ;
- Είναι καιρός που φυγε ;
- Περισσότερο από έξη βδομάδες. Άπό τήν έλλη μέρα του γάμου της, έφυγε γλήγορα-γλήγορα, με τρόπο παράξενο.
- Λένε ακόμα πως ο άδερφός της δεν είναι εδώ ;
- Βέβαια, δεν είναι πιά εδώ. Είναι άνθρωπος της χώρας. Μπάς και μένουμε πολύν καιρόν στη έξοχή.
- Και δεν ζήτη καθόλου που έπήγε ;
- Δεν ξέρω.
- Έκαμε σάν τήν μαίμου, είπε ο Μποντριακόφφ. Σάν έφαγε το καρύδι πέταξε το τσούφι του.
- Σωστά, είπε ο Ίπατόφφ, έφαγε το καρύδι και πέταξε το τσούφι. Και σεις ο ίδιος, Βλαδίμηρε Σέργκεβιτς, τί καλά κάματε όλο τούτον το καιρό ; πρόστεσε ο γέρος πασαίζοντας να χαμογελάση.
- Ο Άστακόφφ δηγήθηκε κάποιες λεπτομέρειες. Μά ο Ίπατόφφ, που ή στάση του πρόδινε μιάν άνησυχία άσυνήθιστη, τον δέικαψε ξαφνικά.
- Μά θε μου, γιατί λοιπόν ή Μάσσα δεν έρχε-

ται καθόλου ; Ίβαν Ίλίτς, πήγαινε να τήν κράρη. Πές της.. ξέρεις...

Ο Μποντριακόφφ έβγήκε μιιά στιγμή από τήν κάμαρα και ξαναγύρισε λέγοντας πως ή Μαρία Παυλίβνα τον άκλούθαε.

— Πονάει το κεφάλι της πάντα ; ρώτησε ο γέρος με χαμηλή φωνή.

Ναι, είπε.

Η πόρτα άνοιξε, και ή Μαρία παρουσιάστηκε. Ο Άστακόφφ σηκώθηκε για να τή χαιρετήση κ' έμεινε ακίνητος από ξάφνιασμα, τόσο άλλαξε από τον καιρό που είχε να τήν ιδή. Το χρώμα ξαφανίστηκε από τα μάγουλα της τ' άχαμνισμένα, ένας κμύρος γύρος περιτριγύριζε τα μάτια της, και τα χείλια της σφιγγότανε σε κλείσιμο πικρό. Όλο της το πρόσωπο, θλιμμένο και σκοτεινό φαινότανε απολιθωμένο. Σήκωσε τα μάτια στον Άστακόφφ. Δεν είχανε ούτε λάμψη πιά ούτε βλέμα.

— Πως είσαι ; τή ρώτησε ο Ίπατόφφ.

— Είμαι πολύ καλά, άποκρίθηκε καθίζοντας στο τραπέζι όπου είτανε στημένο το σαμοβάρι.

Η βραδεία είτανε για τον Άστακόφφ μακρυά, και λίγο εύχάριστη κανένας δεν είχε όρεξη ή κουβέντα έπαιρνε σε κάθε στιγμή μελαχολικό γύρισμα.

πρόδωκεν ἡ ζωὴ κ' ἔτσι ἄγρια σ' ἐκδικήθηκε ὁ θάνατος. Ἐσὺ δὲ; εἶσαι, γλυκὲ μου ἀδερφέ. Δὲν θά μ' ἀξαναίδη πιά τὸ νέο φεγγάρι στὴ μακρυνὴ ἀκροθαλασσιὰ.

Ποτέ, ποτέ. Δὲ θά ρανῆς πιά ἀπ' τὸν ἔρημο δρόμο, βιαστικὸς νὰ μ' ἀπαντήσης. Κι' ὅταν ἔρθω ἐγὼ στὸ δρόμο πού πῆρες δὲ θά σέ ξανάβρω.

Ποτέ, ποτέ. Ἀπάνω στὸ κρεβάτι τῆς ἀγωνίας σου, μέσα στὴν ἄγρια μπόρα πού παράδερνε τὸ λογικὸ σου, ἕνα εἰρηνικὸ φῶς χύθηκα ἄξαφνα στὰ γαλανὰ σου μάτια. Ἀπλωσες τὸ τρεμάμενο χέρι σου, μοῦ χαϊδεύεις τὸ πρόσωπό μου καὶ μὲ τράβηξες κοντὰ σου, κινώντας τὰ χεῖλιά σου σὰ διψασμένα.

Μοῦδωκες ἕνα μεγάλο, ἀτέλειωτο φιλή. Ὅλη ἡ φλόγα τῆς ζωῆς σου ἔκαιε στὰ πυρωμένα σου χεῖλια. Εἶτανε τὸ τελευταῖο. Καὶ εἶτανε τὸ πρῶτο.

Φρεατίδα 4. XII. 906.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

*Τὸ λησμοβοτάνι τοῦ βουνοῦ
Καὶ τῆς Ἄρηνης τὸ νερό
Δόσε του, Ἀγάπη, δόσε το ἄλλουνοῦ,
Νὰ λησμονήσει κάποιον του νεκροῦ.*

*Τοῦ Παργασοῦ ἕνα εἶναι βοτάνι
Καὶ ἐκεῖνο μόνο ἐκεῖ παντοτεινὰ
Θωρῶ νάνθη, κι ἀμάραντα νὰ κάνει
Τὰ περασμένα ὡς νᾶναι τωρινὰ.*

*Κ' ἕνα νεράκι, πού ὄσοι πίνουν
Δὲ λησμονοῦν, ποτὲς δὲ λησμονοῦν,
Καὶ ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ μάτια δάκρυα χύνουν
Γιὰ τὴν ψυχῆς πού ἐκεῖθενε περνοῦν.*

*Τέτοιους ἀνδρὸς συνάζω, ἕνα στεφάνι
Νὰ πλέξω σὶν Παρθένο τὸ Ναό,
Καὶ δάκρυο τέτιο, νὰν τὸν ράνει
Τῆς Τέχνης τῆς μεγάλης τὸ Θεό:*

*Τὸν Ἄνθρωπο, τὸν Ἄνθρωπο, πού ἐκεῖ
Στήνει ἀγαλμα Θεοῦ παντοτεινοῦ,
Λευκοὶ ἀγγελοὶ του φίλοι πιστικοί,
Πού κελαιδοῦν στὰ χιόνια τοῦ βουνοῦ.*

*Στὰ χιόνια, τοῦ μαρμάρου χιόνια,
Καὶ λούλουδα—ὄλα πέτρινα λουλούδια—*

— Ἀκούτε; εἶπε ὁ Ἰπατόφφ τεντώνοντας τ' αὐτιά στὸ μούγκρισμα τ' ἀγέρα· ἀκούτε τί σκοπὸ μ' ἀξ τραγουδαί; Ἄ! πάει τὸ καλοκαίρι· τὸ χυνόπωρο διαβῆκε τὸ ἴδιο· καὶ νὰ ὁ χειμῶνας πού ἤρτε. Σὲ λίγο θά χωθοῦμε κάτου ἀπ' τὰ χιόνια, Καὶ ὁ θεὸς ἀξ θελήσῃ νὰ γείνῃ τούτο τὸ γληγορότερο. Γιατί τώρα, ναβγῆ κανεὶς στὸν κῆπο τὸν πιάνῃ λύπηση. Εἶναι ριμένα ὄλα. Τὰ κλαδιὰ τριζοβολᾶνε σὰν κοκκάλες. Καὶ οἱ ὄμορφες μέρες περᾶσανε,

— Περᾶσανε, εἶπε κι' ὁ Μποντριακόφφ.

Ἡ Μαρία σταύρωσε σιωπηλὰ τὰ χεῖρια καὶ κοίταξε ἀπὸ τὸ παραθύρι.

— Μὰ ὁ θεὸς εἶναι καλὸς, ξανάειπε ὁ Ἰπατόφφ, θά ξαναγυρίσουνε. Κανένας δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε.

— Θυμώσαστε, εἶπε ὁ Ἀστακόφφ, πῶς τραγουδάγανε ἐδῶ;

— Θυμώσαστε, θυμώσαστε, εἶπε ὁ Ἰπατόφφ. Ὅχι, πρέπει καλύτερα νὰ μὴν τὰ θυμᾶται κανένας.

— Γιατί δὲν τραγουδάτε ἀκόμα; εἶπε ὁ Ἀστακόφφ γυρίζοντας κατὰ τὴ Μαρία· ἔχετε τόσο ὄμορφη φωνή!

Κεῖνη δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε.

— Πῶς εἶναι ἡ κυρία μητέρα σας; εἶπε στὸν Ἰπατόφφ ὁ Ἀστακόφφ, πού δὲν ἤξερε πιά πῶς νὰ

*Πού ζοῦνε ζοῦν αἰῶνια αἰῶνια,
Σὰν τοῦ Τραγουδιστῆ κάποια τραγούδια,
Τἀνείπωτά του τὰ Τραγούδια.*

Σπέτες 30 11. 1906

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

Γιὰ μιὰ φιλολογία καθὼς ἡ δική μας, ὅπου τὰ ποιήματα καὶ τὰ πεζογραφήματα πολλῶν νέων μαζι, εἶναι τὰ ἴδια σὰ νὰ τᾶγραψεν ἕνας ἄνθρωπος, καὶ πολλὰ ἔργα πού τὰ γράφει ἕνας εἶναι διαφορετικὰ σὰ νὰ τᾶγραψαν πολλοί.

Γιὰ φιλολογία ὅπου δὲν ἀναζητοῦμε ἀκόμη τὸ εἶδος, ἐκεῖνο τὸ ἕνα, τὸ ὁμοίμορφο, τὸ σχηματισμένο, πού λειτουργεῖ κατὰ τὸν τρόπο του καὶ συλλογίζεται γελάει καὶ κλαίει κατὰ τὸν τρόπο. Γιὰ φιλολογία πού συχνὰ τὸ ποίημα καὶ τὸ πεζογραφεῖμα ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν πυρετὸ τοῦ λυρισμοῦ καὶ τῆς τεχνοτροπίας, γι' αὐτὸ καὶ μοῦ παραστολιζονται, πολὺ μοῦ παραστολιζονται σὰν ἐπαρχιώτες μὲ δαχτυλίδια καὶ καδένες.

Γιὰ φιλολογία ὀρηκτικὴ καὶ νέα τέλος πάντων πού δὲν ἀνοίξεν ὄλα τὰ παράθυρα πρὸς τὸ φῶς—ὁ ἄτυχος νέος πού χάσαμε, ἀπ' τὴν στιγμή πού δημοσίεψε τὸ πρῶτο του ποίημα, εἶταν φυσιογνωμία. Πιστὸς πρὸς τὸ εἶδος του, μορφὴ σχηματισμένη, χαριτωμένο πνεῦμα πού ξέφυγε πολλὰς τυραννίης σὰ νὰ τὴν ἐγέλασε, χαμόγελο σεμνὸ καὶ καθαρὸ, τοξότης καλὸς πού τόξευεν ἔλαφρὰ τὴν γελαστὴ σκέψη του σὰν Ἔρω, μᾶς ἔδωκε νὰ γευθοῦμε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ νερὸ τῆς ἀρχαίας καὶ καθαρῆς πηγῆς πού εἶχε πιῆ. Οἱ τρεῖς μῦθοι στέκονται στὴν Ἀττικὴν αἰθρία, σὰν τὰ τρία γελαστὰ χάλκινα ἀγαλματάκια τῶν σατύρων τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως. Τὸ νεοελληνικὸ στίχο, κᾶπως ἀσυμβίβαστο μὲ τὴν σάτυρα, τὸν εἶχε κεντρίσει μὲ τὸ χυμὸ ἐνός χιούμορ δικοῦ του; κι' ἀπὸ τοὺς λίγους του στίχους πέφτει ἕνα σπάνιο διανοητικὸ ἄθος. Εἶταν στὸ γέλιο του σαρφός.

Z. A. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

κρατήσῃ τὴν κουβέντα.

— Καλὰ, δόξα στὸ θεό, μὲλες τὴν κακοσημαδίς. Ἀκόμα καὶ σήμερον ἔκαμε τὸν περίπατό της μέσα στὸ καροτσάκι. Εἶναι, μπορῶ νὰ εἰπῶ, σὰν ἕνα μισοσακισμένο δέντρο, πού γέρνει στὸ παρακμικρὸ φύσημα τ' ἀγέρα. Καὶ κοιτάχτε, ἕνα ἄλλο δέντρο νέο καὶ δυνατὸ εἶναι κεῖ καταγῆς, καὶ τὸ σακισμένο δέντρο πάντα ὀρθό. Ἐτσι εἶναι. Ὅσο ἡ ζωὴ τῆς δὲν εἶναι καὶ τόσο ζηλεμένη. Καλὰ λέει καὶ ἡ παροιμία, «Τὰ γεράματα δὲν εἶναι ἡ εὐτυχία».

— Καὶ ἡ νιότη δὲ φέρνει εὐτυχία, πρόσθεσε ἡ Μαρία μισόφωνα.

Ὁ Ἀστακόφφ λογάριζε νὰ γυρίσῃ νὰ κοιμηθῆ στὸ σπῆτι του· μὰ ἡ νύχτα εἶτανε σκοταδερὴ τόσο, πού δὲν ἀποκόπησε νὰ περάσῃ τὴν κκοτοπιὴς μὲ τέτοια σκοτάδια. Τόνε βάλανε στὴν ἴδια κάμαρα ὅπου τρεῖς μῆνες μπροστὰ πέρασε μιὰ τέτοια κακὴ νύχτα μὲ τὴν γειτονιά τοῦ Γέγορ Καπίτονις. «Ρουχουνίζει τώρα;» ρώταε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Ἀστακόφφ. Καὶ θυμήθηκε τὴν διδασχὴν του στὸ δούλο του, κ' ὕστερα τὴ φανερωσιὰ τῆς Μαρίας μέσα στὸν κῆπο. Ζύγωσε στὸ παραθύρι, κι' ἀκούμπησε τὸ κούτελο του στὸ ψυχραμένο γυαλί. Ἡ ἴδια του ἡ ὄψη φαινότανε πῶς τὸν κοίταξε ἀπόξω, τὰ μάτια του χανόντανε μέσα

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΜΙΚΡΟΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ*

Ὁ πρόλογός μου φέτο δὲν μπορεῖ παρά νᾶναι μικρὸς, ἀφοῦ πρόλογος, καὶ κάμποσο μεγάλος, εἶναι ἴδια ἡ Ἀπολογία, πού τὴν ἔγραψα γιὰ τὴν δευτέρην ἐκδοσὴν τοῦ Ταξιδιοῦ μου. Χρωστῶ μόνο στὸν ἀναγνώστη μιὰ ζητησιὸν γιὰ τὴν σειρά πού ἀκολούθησα, δημοσιεύοντας ἐδῶ τὴν Ἀπολογία μου. Ὁ τρίτος τόμος Ῥόδα καὶ Μῆλα ἔπρεπε νὰ συνεχίσῃ τὸ Β' στὴ χρονολογία καὶ νὰ μποῦνε μέσα ὅσα δικὰ μου βγήκανε εἴτε σὲ φημερίδες εἴτε σὲ περιοδικὰ εἴτε χωρῖα σὲ φυλλαδοῦλες ἀπὸ τὰ 1900 καὶ κάτω, γιὰτὶ μὲ τὰ 1900 τελειώνει ὁ Β' τόμος. Μὰ ἐπειδὴ τὸ Ταξίδι μου ξαναφάνηκε πέρασὶ στὸ δημόσιο καὶ περὶ τὸν πρόλογόν μου εἶτανε ἡ Ἀπολογία εἶπα πῶς δὲν κάνει νὰ διαβασθῆ ἕνας πρόλογος δυὸ τρία χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ βιβλίον πού προλογίζει, ἀφῆσε πού κ' ἕνας χρόνος εἶναι πολὺς. Δὲ σταθῆκε ὅμως τρόπος νὰ τυπωθοῦνε μαζὶ Ἀπολογία καὶ Ταξίδι—πρῶτο ἐμπόδιον τὸ μακρὸς τῆς Ἀπολογίας καὶ δεύτερον ἴσως πού τὸ Ταξίδι μου πλάγι πλάγι του δὲ σηκώνει γλωσσολογίης ἢ γραμματικῆς ὅπως τὴν βρίσκει κανεὶς, φαρδιὰ πλατιά ξεδιαλυμένης, στὴν Ἀπολογία. Προτίμησα λοιπὸ νὰ γίνῃ ἕνας τόμος μοναχῆ τῆς, καὶ τὸν τόμον μου ἀφτόνε χαρίζω σήμερον τοῦς φίλους μ' ὄλη μου τὴν καρδιά, μὲ τὴν ἴδια πού θά τονε δεχτοῦνε κ' οἱ φίλοι.

Ὁ τέταρτος τόμος Ῥόδα καὶ Μῆλα θά βγῆ στὰ 1907, γιὰ νὰ γλυτώσομε μιὰ καὶ καλὴ μὲ τὰ παλιά μας κ' ἔτσι νὰ καταπιαστοῦμε πὸ ἤσυχα τὰ μυθιστορήματα καὶ τὴν μεγάλη ρωμαϊκὴν γραμματικὴν μας, πού θά δοῦνε τότες τὸ φῶς. Ἡ γλωσσικὴ μας κατάσκησῃ τὸ φέρνει κ' εἶναι μιὰ ιδιαίτερη, μιὰ παράξενη καὶ δύσκολη κατάσκησῃ πού δὲν ἀνταμώνεται συχνὰ σ' ἄλλους τόπους· πρέπει σὺνάμα νὰ κανονίζομε τὴν γλῶσσαν, δηλαδὴ νὰ καταγινόμαστε στὴ γλωσσολογία καὶ νὰ καθιερώσομε τὴν γραμματικὴν, ἐνῶ θέλομε κ' ἔργα τῆς φιλολογίας, πού θά καθιερώσομε τὴν ἰδέαν. Δυὸ χεῖρια μᾶς χρειάζονται καὶ τὰ δυὸ δεξιὰ. Δεξιὰ καὶ πιδέξια. Πῶς νὰ προφτάσῃ ἕνας ἄθρωπος; Μὲ τὴν πομονή, μὲ τὴν θέλησιν, μὲ τὴν ἀγάπην. Ὄρθη κρίση θέλομε, θέλομε φρόνησιν, θέλομε θυσίαν. Τὸ ἕνα χέρι μᾶς

* Ἀπὸ τὴν «ΔΙΟΛΟΓΙΑ» πού ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες βγαίνει σὲ βιβλίον.

σὲ μαῦρο πέπλο, κ' ὕστερα ἀπὸ λίγες στιγμῆς μόρεσε νὰ ξεχωρίσῃ στὸ καταμαυρὸν οὐρανὸ τὸν ἀνχστερο τὰ κλαδιὰ τῶ δεντρῶνε πού σαλεύανε στὸ ἀδειο, ταραγμένα ἀπὸ τὸν ἀγέρα. Σάφνου ὁ Ἀστακόφφ πίστεψε ὅπως ἄλλοτε πῶς ἐγλύστρησε στὴ γῆς μιὰν ἀσπρὴ μορφή. Δυναμώσε τὴν προσοχὴν του· μὰ μὴ βλέποντας πιά τίποτα, σήκωσε τοὺς ὤμους. «Τί πρᾶμα εἶναι καὶ ἡ φαντασία!» εἶπε μὲ τὸ νοῦ του, καὶ πλάγιασε.

Ἀποκοιμήθηκε γλήγορα· μὰ κούτῃ τῇ φορᾷ ἀκόμα θᾶλεγε κανεὶς πῶς δὲν εἶτανε νὰ περάσῃ μιὰν ἤσυχη νύχτα. Μιὰ ἀνακατωμένη ἀντάρα ἀκούστηκε νὰ σηκώνεται μέσα στὸ σπῆτι καὶ τόνε ξύπνησε. Σήκωσε τὸ κεφάλι. Εἶτανε ἀναρρωτες φωνῆς, καλέσματα, βήματα βιαστικὰ, πόρτες πού κλείνονταν μ' ὀρηκῆ. Καὶ νὰ πού ἀκούστηκε ἕνα κλάμα γυναίκειο. Κραυγῆς σηκώνονταν καὶ σκούζανε μέσα στὸν κῆπο. Ἄλλες ἀπόμακρες τοὺς ἀποκρινόνταν. Στὸ σπῆτι ἡ κίνηση μεγάλωνε καὶ γεινότανε πὸ ταραχτικὴ. «Εἶναι κάποια πυρκαγιά!» Αὐτὴ ἡ σκέψη πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ Ἀστακόφφ. Τρόμαξε, πήδησε ἀπὸ τὸ κρεβάτι, κ' ἔτρεξε στὸ παραθύρι. Καμὶὰ ἀντιφίγγιση φωτιᾶς δὲ φαινότανε· μὰ μέσα στὸ περιβόλι καὶ κατὰ τὰ μακρὰ, στὴς δεντροσειρές, κάτου ἀπὸ τὰ

τό δίνει ο νοῦς, τ' ἄλλο ἢ καρδίᾳ. Καί κατορθώνονται ὅλα.

Ἐπειδὴ ὅμως, στὴν Ἑλλάδα σὲ κάθε ζήτημα πρέπει κανεὶς νὰ ἀνακατώσῃ καὶ τὰ προσωπικά, μπορεῖ νὰ θαρρῆσθῃ πὺς γιὰ μὲν τὰ λέω. Διόλου. Γλωσσολόγος καὶ ποιητὴς ἀναγκάζεται νὰ εἶναι σήμερα ὁ καθένας μᾶς. Καὶ σ' ἀπὸ ἀπάνω ἴσια ἴσια μᾶς χτυποῦνε. Δηλαδή, τὴν ποιήσά μας ἢ δὲν τὴ βλέπουμε ἢ καμώνονται πὺς δὲν τὴ βλέπουμε. Τὴ γραμματικὴ μας τὴ λένε φανατισμό. Ἄλλου πάλι μᾶς λένε ριζοσπάστες. Διαδόθηκε πιά ἡ γνώμη, καὶ στὴν Ἑβρώπη ἀκόμη τάκουω πὺς τὸ παραζηλώνουμε. Χρέος μου ὡστόσο νὰ πῶ πρῶτα πρῶτα πὺς ἡ Ἑβρώπη πάει μὲ τοὺς δημοτικιστάδες, ὄχι μὲ τοὺς δασκάλους. Ἀκολούθησε τώρα τελεφεταῖα κάτι πολὺ σημαντικό. Τὸ μέρος τῆς δημοτικῆς τὸ πῆρε ὁ κ. K. Brugmann, σ' ἓνα του ἄρθρο γραμμένο πίτηδες γιὰ τὸ ζήτημα: Schrift-und Volkssprache und die «Sprachfrage» der heutigen Griechen (Deutsche Revue, Mai, 1906, 211-221). Ὁ κ. K. Brugmann εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγάλους γλωσσολόγους τῆς ἐποχῆς μας, ἴσως ὁ μεγαλύτερος. Ἐχει τὸ ἐφύχημα νὰ εἶναι ἀπὸ κείνους τοὺς ἀθρώπους πὺς ὀδηγοῦνε. Ἄνοιξε δρόμους καινούριους πὺς δὲν πιστέω νὰ ὑπάρχῃ γλωσσολόγος πὺς νὰ μὴν εἶναι λίγο πολὺ μαθητὴς του — καὶ μάλιστα περισσότερο πολὺ παρά λίγο. Ἡ ματιὰ του ἔχει κάτι διαπεραστικὸ πὺς σὲ ταραξίει: ἀμέσως βρίσκει τὸ σωστὸ καὶ τὸ δύσκολο: μὰ ξέρει ὁ νοῦς του συνάμα θαμάσια νὰ γενικέθῃ. Ὅταν ἀρχισα τὰ γλωσσολογῶ, τὰ βιβλία του μοῦ δώσανε μιὰ ἐντύπωση, πὺς καὶ τώρα βαστᾷ. Κατόπι ἀξιώθηκα νὰ τονὲ γνωρίσω, νὰλλάξουμε καὶ δυὸ τρία γράμματα. Δὲν τὸν εἶδα πολλές ὥρες καὶ ἡ ἀλληλογραφία μας πολλές σελίδες δὲ λογαριάζει. Μὰ τόσο μοῦ ἔφτασε γιὰ νὰ καταλάβω τὸν ἴσιο, τὸν ἄρθρο, τὸν τίμιο τὸν ἄθροπο, καὶ τὸν καλὸ. Συχνά μοῦ τὸ παρατήρησα καὶ μοῦ ἀποδείχτηκε ἀκόμη μιὰ φορὰ μὲ τὸν κ. K. Brugmann, πὺς τὰ χαρίσματα τῆς διάνοιας δὲν ξεχωρίζονται ἀπὸ τὰ ἠθικά τὰ χαρίσματα, καὶ ὅποιος εἶναι φίλος στὴν κρίση του γιὰ τὰ πράματα τῆς ἐπιστήμης, νοιώθει πὺς φίνα καὶ τὰ πράματα τῆς καρδίας. Ταίρι ταίρι πάνε τὰ δυὸ.

Γιὰ τὸ γλωσσικὸ μας τὸ ζήτημα δὲ μοῦ φαίνεται νὰ κάμῃ ὁ κ. Brugmann καμιά ἰδιαιτέρη μελέτη, πρὶν ἀπὸ τ' ἄρθρο του, δὲ μοῦ φαίνεται νὰ τὸ

σπούδασε ὡς τώρα. Κι ὅμως ἡ ματιὰ του ἐκείνη πὺς εἶλεγε, ὅτι πὺς ἀντίκρουσε τὸ ζήτημα, καὶ τὰρπαξε ὅλο. Εἶδε μὲ τί τρόπο, μὲ τί σύστημα κιάλας πρέπει νὰ γράφεται ἡ δημοτικὴ: «Im Lautlichen, in der Formenlehre, im wesentlichen auch in der Syntax hat man der lebendigen Volkssprache zu folgen, damit die Schriftsprache von vornherein ein möglichst lebendigez Organismus sei. Zum Ausbau im einzelnen aber und Insonderheit bezüglich des Wortschatzes darf die Geistesarbeit, die auf die Katharevusa verwandt und in ihr niedergelegt ist, nicht ungenutzt bleiben; nur müssen selbstverständlich alle unnöthigen Archaismen durchaus ferngehalten werden» (σ. 220—221).

Εἶναι νὰ τὰ μελετᾷ κανεὶς τέτοια λόγια καὶ νὰ πορῇ πὺς μπῆκε ἀμέσως στὸ νόημα, πὺς τὰ κανόνισε ἀμέσως τὰ καθέκαστα, ὡς καὶ τὸ συντακτικὸ. Τὰ βιβλία μου δὲν πιστέω νὰ τὰ διάβαζε ὁ κ. Brugmann: ἂν τὰ διάβαζε, ἠθῆλεπε πὺς ἡ ἀρχὴ πὺς προσπάθησα πάντα μου νὰ κολουθῆσω, στάθηκε ἴσια ἴσια ἡ ἀρχὴ πὺς μᾶς διατυπώνει ὁ ἴδιος στὶς λίγες του ἀρτῆς ἀράδες. Τουλάχιστο κανένας δὲν εἶπε πὺς παστρικά τί κάνω καὶ τί θέλω νὰ κάνω. Κι ὡστόσο λέει πὺς ἀπάνω γιὰ μὲν πὺς ἡ δική μου ἡ ἀρχὴ σωστὴ δὲν εἶναι καὶ πὺς εἶναι ριζοσπαστικὴ. Μ' ἄλλα λόγια, εἶμαι φανατικός.

Ἐγὼ τώρα, νὰ μὴ σὰς τὰ μασῶ, τὰ νέβρα μου μὲ πιάνουνε, σὰν τάκουω. Ἀλήθεια, τὸγραψε κι ὁ Krumbacher. Μὰ τί τὰ θέλετε πὺς ὅτι κι ἂν ἔγραφε ἀρτῆς ὁ ἄθροπος, χρέος μου νὰ κλειδῶνω τὸ στόμα μου μὲ κλειδαριά, γιὰτί μ' ἔχει σκλαβωμένο μ' ὅσα λέει στὸ Πρόβλημά του ὄχι μονάχα γιὰ μὲν, πκρά γιὰ τὸ ἅγιο τὸ ζήτημα. Τί νὰ γίνῃ πάλι, πὺς τὰ νέβρα μου χορεύουνε καὶ δὲ γλυτώνω; Καὶ γιὰ ποῖο λόγο τάχα τὰ νέβρα; Νά, γιὰ τὸ λόγο πὺς «Ἰδοῦ ἡ Ρόδος, ἰδοῦ καὶ τὸ πῆγμα!» Ὅτ' εἶμουν ἀποχρεωμένος ὑπερβολικά σὲ κείνους πὺς μὲ βρίσκουνε φανατικὸ ἢ ριζοσπάστη, νὰ καταπιαστοῦνε τὸ ζήτημα μιὰ στιγμούλα, νὰ δῶ τότες καὶ γὼ πὺς θὰ τὰ βγάλουνε πέρα.

Νὰ κρίνουμε κι ἀπὸ ἓνα παράδειγμα, σὰν ἀγαπᾷτε.

Ἡ καθαρῆουσα μᾶς ἔμαθε πὺς πρέπει νὰ λέμε νυμφεύω καὶ νυμφεύομαι, ἀντὶς παντρέβω καὶ παν-

τρέβουμαι. Ἄς δοῦμε τώρα πόσοι τύποι μπορεῖ νὰ κουστοῦνε στὴν ἑμιλία τοῦ τρίτου προσώπου τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ μέσου μέλλοντα ἢ μέσου ἀόριστου: θὰ νυμφευθῶσι, νυμφευθῶν, νυμφευθῶνε, νυμφευθῶσι, νυμφευθῶν, νυμφευθῶνε, νυμφευθῶσι, νυμφευθῶν, νυμφευθῶνε κ.τ.λ. κ.τ.λ. ἐνυμφευθήσαν, ἐνυμφευθήσαν, ἐνυμφευθήσανε, νυμφευθήσαν, νυμφευθήσαν, νυμφευθήσανε, καὶ τὰ ἔξη ἐννοεῖται πότε μὲ φη, πότε χωρὶς μ, πότε μὲ φη καὶ χωρὶς μ, πότε μὲ μ καὶ μὲ φθ, πότε μὲ τὴ μιὰ κατάληξη, πότε μὲ τὴν ἄλλη, καὶ ὅλα τοὺς πότε μὲ τὸ ε πότε χωρὶς τὸ ε τὸ ἀρχικό.

Διόλου παράξενο δὲν εἶναι νὰ ὑπάρχουνε τόσοι τύποι γιὰ ἓνα καὶ μόνο πρόσωπο. Κάθε γλωσσολόγος καὶ κάθε ἄθροπος πὺς κρίνει μὲ ἀμεροληψία, θὰ τὸ καταλάβῃ πὺς ἡ καθαρῆουσα, ἐκεῖ πὺς νομίζετε πὺς φτεῖναι γλώσσα, δὲν κατάφερε νὰ φτεῖσῃ παρά γλωσσικὴ ἀναρχία. Πάτησε τοὺς ἱστορικούς, τοὺς φυσιολογικούς νόμους τῆς δημοτικῆς, πὺς εἶναι ἡ κανονικὴ, καὶ γιὰ τοῦτο σὰ μιλεῖ ὁ Ρωμιός, δὲ βρίσκει τὸ λογαριασμό του, διορθῶνε, στρεβλώνει: καὶ πελαγώνει.

Ἐμεῖς τώρα τί νὰ κάμουμε;

Νὰ παραδεχτοῦμε ὅλους τοὺς τύπους πὺς σὰς ἀράδιασα;

Καλά. Νὰ ποῦμε τότες ὅμως πὺς γλώσσα δὲν ἔχουμε.

Ἡ νὰ παραδεχτοῦμε ἀπ' ὅσα εἶδαμε τὸν τύπο νυμφευθήσανε γιὰ τὸν ἀόριστο, νυμφευθῶνε γιὰ τὸ μέλλοντα;

Περὶ ὅσημα. Τὸ παραδεχτήκαμε. Μὰ σὰς παρακαλῶ, τὸ παντρέβω καὶ παντρέβουμαι τί γίνονται; Τὰ ξεχάσαμε; Πὺς μποροῦμε, ἀφοῦ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν τὰ ξεχνᾷ; Εἶναι οἱ κοινοὶ τύποι, πανελήνιοι, γνωστοὶ καὶ σὲ κείνους ἀκόμη πὺς λένε νυμφεύω καὶ νυμφεύομαι.

Τὸ λοιπὸν ἐμεῖς νὰ προτιμήσουμε τὸ παντρέβω καὶ παντρέβουμαι, ἀφοῦ εἶναι τὰ ἔθνηκα; Ἐκεῖ σὰς ἤθελα. Τὰ προτιμήσαμε, τὰ καθιερώσαμε. Ὁραῖα! Ἐλα δὲ πὺς πολλοὶ, κάμποσες χιλιάδες Ἑλληνες συνήθιζονε ἢ ξέρουνε ἢ νομίζονε ὁμορφότερο τὸ νυμφεύω καὶ νυμφεύομαι. Νὰ τὰ σῆσουμε; Φοδοῦμαι πὺς ἡ ἀνάγκη ἐκεῖ θὰ μᾶς καταστήσῃ. Κι ὅποιος τὸ συλλογιστῇ, θὰ καταλάβῃ πὺς ἔτσι πρέπει, ἂν ζακολουθοῦμε πάντα δηλαδή νὰ πιστέψουμε πὺς μᾶς χρειάζεται μιὰ γλώσσα.

δέντρα ἐκινιόντανε μικρὲς φωτίτσες κόκκινες. Εἶτανε ἀθρώποι πὺς τρέχανε μὲ φανάρια. Ὁ Ἄστακὸφ βρέθηκε στὴν πόρτα, τὴν ἀνοιξε γλήγορα, καὶ κρούστηκε μὲ τὸν Μποντριακὸφ πὺς χλωμὸς, ἀναμαλλιασμένος καὶ μισόγυμνος ἔτρεχε σὰ δαιμονισμένος.

— Τί τρέχει; τί συνέβηκε; φώναξε ὁ Ἄστακὸφ πιάνοντας τὸν ἀπὸ τὸ χέρι.

— Εἶναι χαμῆνη, εἶναι ἀφανισμένη, ῥήχτηκε μὲσα στὸ νερὸ, ἀποκρίθηκε ὁ Μποντριακὸφ μὲ λαχνασιασμένη φωνή.

— Ποιὰ χάθηκε; ποιὰ ῥήχτηκε στὸ νερὸ;

— Ἡ Μαρία Παυλόβνα. Ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι; Τὴν ἔχασε, τὴν κλομοῖρα τὴν κοπέλα, ὁ δυστυχημένος. Βοήθεια! Πατερᾶκιδες, τρέχτε γλήγορα, τρέχτε». Κ' ἔτρεξε βιαστικά στὴ σκάλα. Ὁ Ἄστακὸφ πρόφτασε νὰ ποδεθῇ, ἔριξε ἓνα πανωφόρι στοὺς ὤμους του καὶ ὄρμησε.

Δὲν εἶτανε πιά κανένας στὸ σπίτι: ὅλοι ἐβγήκαν. Μονάχες, μισοπεθαμένες ἀπὸ τὸ φόβο, οἱ δυὸ κοπελοῦλες τοῦ Ἰπατόφ στεκόντανε στὴ μπασιά, κοντὰ στὴν παρακάμαρα. Διπλωμένες μὲ τ' ἄσπρα τοὺς ρουστανάκια, μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια, καὶ τὰ πόδια γυμνά, εἶτανε μαζεμένες κοντὰ σ' ἓνα κερὶ βαλμένο καταγῆς. Ἀπὸ τὸ σαλόνι, κι' ἀνάμεσα ἀπὸ

ἀναποδογυρισμένα τραπέζια, ὁ Ἄστακὸφ βγήκε τρέχοντας κατὰ τὴν ταράτσα. Φαινόντανε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κλαδώματα καὶ κατὰ τὴν μεριά τῆς φραχτῆς, νὰ κινιῶνται ἠσκιοὶ καὶ φωτιές. «Ἀρπάγια ἀρπάγια!» ἔλεγε ἡ φωνὴ τοῦ Ἰπατόφ. «Ἐνα δίχτυ! μιὰ βάρκα!» φώναζαν οἱ ἄλλες φωνές. Ὁ Ἄστακὸφ ἔτρεξε κατὰ τὴς φωνές. Βρῆκε τὸν Ἰπατόφ στὸν ὄχτο τῆς λίμνης. Ἐνα φανάρι κρεμασμένο σ' ἓνα κλαδί ἴτιξ φώτιζε ζωηρὰ τὸ κεφάλι τοῦ γέρου. Κουλούριζε τὰ χέρια του καὶ τρέκλιζε σὰ μεθυμένος. Κοντὰ του, μιὰ γυναίκα, ζαπλωμένη στὰ χορτάρια, μὲ τὸ πρόσωπο καταγῆς, θρηνηλόγαε μὲ σπασμούς καὶ κοπετούς. Ὁ Μποντριακὸφ ῥήχτηκε στὸ νερὸ ὡς μὲ τὴ μέση, κ' ἔβγαλε τὰ βάρδια μ' ἓνα σταλίκι. Ἐνας ἄμαξος σήκωνε τὰ σκοτία του, τὴ λιβρία του, τρέμοντας σύγκρομος: δυὸ ἄλλοι σαίρνανε μιὰ παλιόβαρκα ἀπὸ τὸν ὄχτο: ἀκουγότανε τὸ τροκάκισμα κάποιου ἔλογου πὺς ζάτρεχε στὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ: κ' ὁ ἀγέρας πέρναε μὲ στριγγιὰ σφουριζιά, σὰ νάθελα νὰ σβύσῃ τὸ φῶς τῶν φαναριῶνε, τὸν καιρὸ πὺς τὰ κύματα τῆς λίμνης κλουκανίζανε κούφια στὰ σκοτάδια.

— Τί ἀκουσα, εἶναι δυνατό; φώναξε ὁ Ἄστακὸφ ζυγώνοντας τὸν Ἰπατόφ.

— «Ἀρπάγια! ἀρπάγια! ἔλεγε ὁ γέρος γιὰ κάθε ἄλλη ἀπόκριση.

— Ὅχι, ὄχι, ἀπατηθήκατε, ἔλεγε ὁ Ἄστακὸφ.

— Ἄ, δὲν ἀπατιέται! εἶπε θρηνηρὰ ἡ πεσμένη γυναίκα καταγῆς, πὺς εἶτανε ἡ δούλα τῆς Μαρίας: ἐγὼ ἡ ἴδια, δυστυχία μου καὶ κακομοῖρα πὺς εἶμουν, τὴν ἀκουσα ποῦπερτε στὸ νερὸ, μικρούλα μου περιστέρα. Τὴν ἀκουσα νὰ χτυπιέται: στὸ νερὸ καὶ νὰ κράξῃ «Σῶστε με!...» κ' ἀκόμη μιὰν ἄλλη φορὰ! «Σῶστε με...»

— Μὰ πὺς δὲν τὴν ἐμποδίσες, δυστυχημένη; εἶπε ὁ Ἄστακὸφ.

— Καὶ πὺς νὰ τὴν ἐμποδίσω, πατερᾶκη μου; Ὅταν εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου: «Ποῦ νὰ εἶναι»; Κεῖνη δὲν εἶτανε πιά στὴν κάμαρα. Μὰ ἡ ψυχούλα μου τὸ μάντεψε: ὅλες αὐτὲς τὴς μέρες εἶτανε τόσο θλιμμένη. Δὲν ἔλεγε λόγο. Μὰ τὰξερὰ ὅλα γὼ. Ἐτρεξά γλήγορα κατὰ τὸ περβόλι, σὰν κάποιος νὰ μ' ὀρμήνεψε. Καὶ ζάφνου κάτι βούτηξε στὸ νερὸ. Ἄκουσα: Σῶστε με... σῶστε... ὦ, ἀδερφοῦλια μου, κακομοῖρα ἀδερφοῦλια μου!...

— Νὰ λοιπὸν, σκέφτηκε ὁ Ἄστακὸφ, κεῖνο πὺς μοῦ φάνηκε ἄσπρο στὸ σκοτάδι.

Στὸ μεταξὺ ἀθρώποι: τρέχανε μ' ἀρπάγια: ἄλ-

Νά ξαναδιαβάσουμε ώστόσο τί γράφει ὁ κ. Brugmann: «... dass der Standpunkt der Radikalen unter den Fortschrittlern, Psichari, Pallis u.a., welche die Katharevusa einfach ausloschen und eine rein volkstümliche Schriftsprache an ihre Stelle setzen wollen, falsch ist.»

Νά ποῦ καί ὁ κ. Brugmann ὁ ἴδιος πολλές φορές δὲ θά μπορούσῃ ἄλλο νά κἀμῆ παρὰ νά σβῆσῃ τὴ λεγόμενη, γιὰ νά βάλῃ στὴ θέσιν τῆς καθάρια δημοτικῆς. Ἄδύνατο νάποφύγῃ τὸ φανατισμὸς. Κ' εἶται θά πεθυμοῦσα, θά εἶτανε ἴσως καί πιὸ σωστό, ἕναν ἕναν νά πάρουμε τοὺς φανατισμούς μου, γιὰτὶ ἕναν ἕναν τοὺς συλλογίστηκα καί γώ. Τότες γίνεται συζήτηση καί βλέπουμε τί σημαίνει τὸ κάτω φανατισμός.

Γιὰ κἀμποσους φανατισμούς μου γίνεται λόγος στὴν Ἀπολογία καὶ ἀμὰ τοὺς κοιτάζουμε ἀπὸ πιὸ κοντὰ, θαρρῶ πὼς θά μᾶς φανούνε λογικοί· θά δοῦμε πὼς ἔχουνε καί τὸ μέτρο τους. Μὰ νά μὴ φανταστοῦμε πὼς εἶναι καί δύσκολο πρᾶμα τὸ σβῆσιμο τῆς καθαρῆς· πολὺ πιὸ ἔφκολο ἀπὸ τὸ σβῆσιμο τῆς δημοτικῆς ποὺ καταπίσθηκε ἡ καθαρῆς. Ἡ καθαρῆς σβῆνεται μοναχῆ της. Τί κατώρθωσε μὲ τὸ νυμφεύω καί τὸ νυμφεύομαι; Θέλησε νά σβῆσῃ τὴ δημοτικὴ καί σβῆστηκε στὴν ἀναρχία. Γέννησε μιστὴ γλώσσα. Ἡ μιστὴ γλώσσα εἶναι καλὸ σημάδι· θά πῆ πὼς ἡ καθαρῆς δὲν ἔχει πιὰ πολλὰ χρόνια νά ζῆσῃ. Ἐμαθα τὴν τελεφετὰ πὼς μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἡ μιστὴ γλώσσα βασιλέψε ὡς καί στὴν Ἰταλία, γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ἀπαράλλαχτα ποὺ βασιλέθει σήμερον στὴν Ἑλλάδα. Σὺς ἀντιγράφω τὸ μέρος ποὺ εἶναι σημαντικό· all mondo fu sempre lo stesso, e alcumi fatti, che sembrano inconcepibili, si spiegano talvolta, senza divagar tanto, mercè la considerazione della stessa natura negli uomini e nelle cose. Oggi i più colti parlano l'italiano [δηλαδὴ τὴν κοινὴ γλώσσα] e gli incolti il dialetto [δηλαδὴ τὰ ντόπια οἱ χωρικοί, ὅπως καί παντοῦ]. Ai tempi romani i più colti parlavano la lingua latina, e nella bocca del volgo era il linguaggio che lo detto parlato, ossia il dialetto latino o romano. Dunque nel medio evo devono essere stati parimente i detti linguaggi nobile e plebeo. Ma quale

era il nobile nei primi secoli medievali? Era ancora la lingua latina, o forse il dialetto romano? Nè l'una, nè l'altro per sé stessi. Bensì l'un e l'altro, cioè la lingua latina e i dialetti tutti d'Italia figli dei romano dialetto uniti insieme diedero gli elementi alla essenza e alla forma del nuovo linguaggio.

Noi vedemmo che già nel secolo VII si parlava più volgare che latino, cioè un linguaggio più di forma italiana che di latina. Da ciò è ovvio arguire che gli uomini colti, essendo la lingua latina poco intesa in quel secolo dagl'incolti, dovessero aver foggiate anch'essi, già nel secolo VII, il proprio linguaggio amodo del volgare che gl'incolti parlavano, per essere intesi da questi, poichè naturalmente il linguaggio nobile dovea prendere la forma volgare tanto quanto la prendeva il plebeo. D'altra parte, avendo gli uomini colti bisogno, come si è detto, d'un linguaggio più copioso del plebeo, non potevano desumerne i vocaboli se non della lingua latina e per un decimo da essi volgari. E dovendo i colti uomini, a motivo de' vocaboli, stare attaccati alla lingua latina, doveano anche non allontanarsi dalla forma di questa [νά κ' ἡ μιστὴ γλώσσα], ma, d'altro lato, trascinati dalla nuova corrente ad abbracciare anche la innalsa forma volgare [βλέπετε; ἀπὸ ποῦ παρατηρήσατε τόσες καί τόσες φορές], erano forzati perciò a tenersi in bilico tra questa e quella. Donde una forma propria del linguaggio nobile, non più quella della lingua latina, ma neanche quella del linguaggio plebeo [ἡ σημερινὴ μᾶς ἀνακατωσοῦρα]. Donde una differenza di fonetica tra il linguaggio dei colti e quello degl'incolti, resa maggiore col tempo [!], poichè questi non ebbero mai il riguardo alla lingua latina e quindi il ritegno di quelli. E da ciò nel nobile linguaggio un tipo comune, perchè emanato ovunque dalla lingua latina comune e ferma e quindi tipo uniforme e terso per tutta Italia, e nel linguaggio plebeo, ossia nei dialetti, un tipo rozzo e vario, perchè derivato dal dialetto stabilen

romano, e più o meno guastato da un luogo all'altro.

Da chi pertanto gli uomini colti appresero il linguaggio nobile? Dalla sola necessità che li costringeva parlando a non istaccarsi dalla lingua latina, ch'essendo ferma e universalmente intesa adoperavano negli scritti, e a un tempo li costringeva, per essere intesi dagl'incolti, a darle parlando la forma volgare presa dal linguaggio di questi. (Andrea Gloria, Del volgare illustre dal secolo VII fino a Dante, Venezia, 1880, 8ο, 136 σ., σ. 80—82)¹.

Σήμερον πρέπει κανεὶς νά κοιτάξῃ τὸν καιρὸν, γιὰ νά καταλάβῃ ποῦ πῆγε ἡ γλώσσα τῆς ἐβγένειας στὴν Ἰταλία—linguaggio nobile (σ. 80)—ποῦ πῆγανε μαζί της καί οἱ colti—πὲς οἱ δασκάλοι μας, οἱ καλλιεργημένοι. Ὁ Gloria παρατηρεῖ στὰξιόλογο βιβλίον του, ποῦ καί τ' ἄλλα του πολλὰ λὲς καί γράφηκε γιὰ τὸ ζήτημα, πὼς ἐνὸς τὴν Πάντοβα, λ. χ., ὁ ἀπλὸς ἄθροπος ἔλεγε pupillo καί mercato, οἱ καλλιεργημένοι, ἀπὸ σέβας γιὰ τὴ λατινικὴ, τὰ λέγανε pupillo καί mercato, ἢ pupillu καί mercatu (σ. 82). Ὁμοίαια τὰ παραδείγματα καί ταιριάζουνε περίφημα γιὰ μᾶς. Τὸ pupillo καί τὸ mercato μείνανε, γιὰτὶ ἀντίθετα δὲν εἶτανε στὴν κοινὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς· τὸ pupillu καί τὸ mercatu ἀδύνατο νά σταθοῦνε, γιὰτὶ δὲν τὰ σήκωνε ἡ κοινὴ γραμματικὴ. Δὲν εἶπαμε ποτὲ μᾶς ἐμεῖς πὼς θέλουμε νά σβῆσουμε ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη τὴν καθαρῆς κ' εἶναι περίεργο νά τὸ πιστέβουνε ἀκόμα, ὕστερον ἀπ' ὅσα ξεδιαλίσαμε γιὰ τὸ ζήτημα χίλιες φορές, ἀπ' ὅσα προκηρῦξαμε μάλιστα καὶ ἀπαρχῆς, ἀφοῦ τὸ χωρίον τοῦ Ταξιδιοῦ, στὰ 1888, τὸ γρα-

1) Γιὰ τὸ ἰταλικὸ τὸ ζήτημα, κ. καί G. Belardinelli, La questione della lingua I, Da Dante, a Girolamo Muzio. Roma [1905].—Στὴ Γερμανία, τὴν ἴσως, σηκώσανε ἄλλο πόλεμον· σ' ἕνα ἔξυπνο καὶ νόστιμο βιβλιαράκι, ὁ κ. Otto Schroeder (Vom papiernen Stut, Teubner, 1906) βρῖσκει πὼς στὴν πατρίδα τοῦ ἡ γλώσσα κατακτησε χ α ρ ε ν ι α, ἔγινε γλώσσα γιὰ τὰ μάτια (Sprache fürs Auge), καί λέει πὼς πρέπει ἀπλὴ ἀπλὴ νά τὴ γράφουνε, ὅγ: μιστὴ, δηλαδὴ ποτὲ ρωσικά, ποτὲ δασκαλεμένα. Φανταστῆτε τί θέλεγε στὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἴδια σημασία ἔχει καὶ ἄλλο ἕνα βιβλιαράκι, τοῦ P. Causer, Von deutscher Sprachziehung, Weidmann, 1906. Δουτὸν τὸ ὄφρος κ' ἡ γλώσσα στὴ Γερμανία δείχνουνε τάση· σὲ ἀπλοποίηση ἀκόμη πιὸ μεγάλη.

λοι φέρανε ἕνα δίχτυ καί τ' ἀπλώνανε στὰ χορτάρια. Ἐνας σωρὸς εἶτανε συναγμένοι. Βιαζόνταν ἄλλοι καί ἄλλοι σπρωχόνταν· ὁ ἀμαξᾶς καί ὁ σταρόστας πῆρε καθένας τους ἕνα ἄρπάγι, πηδήσανε στὴ βάρκα, τὴ σπρίζανε μέσα καί ἀρχίσανε νά ψάχνουνε στὰ νερά· τοὺς φωτάγανε ἀπὸ τὸν ὄχτο. Τὰ κινήματά τους καί τὰ σαλέματα ποὺ ἐκάνανε οἱ ἴσκιοι τους φαινόντανε παράξενα καί τρομαχτικὰ πάνου ἀπὸ τὴν ταρχαμένη λίμνη καί στὸ φῶς τὸ ἀβέβαιον καί κοκκινωπὸ τῶν φαναριῶνε.

— Πιάνω κατιτίς, φώναξε ξαφνικὰ ὁ ἀμαξᾶς.

Ἄλλοι ἀπολιθώθηκαν.

Ὁ ἀμαξᾶς ἔσυρε τὸ σταλίκι του γέροντας. Εἶδανε νά φαῖν κατὶ μαυριδερὸ καί λυγισμένον. «Μιὰ ρίζα!» εἶπε, τραβώντας τὸ ἄρπάγι του.

— Γύρισε, γύρισε τοῦ φώναξαν ἀπὸ τὸν ὄχτο. Δὲ γίνεται δουλειὰ μὲ τὰ ἄρπάγια. Πρέπει νά πάρουμε ἕνα δίχτυ.

— Ναι, ἕνα δίχτυ, ἕνα δίχτυ, εἶπανε οἱ ἄλλοι.

— Σταθῆτε, σταθῆτε φώναξε ὁ σταρόστας. Καί γώ τὸ ἴδιο γάντωσα κάτι...καί κάτι μαλακὸ, πρόστασε στὴ στιγμῆ.

Μιὰ ἀσπράδα φάνηκε κοντὰ στὴ βάρκα.

— Ἡ δεσποινίδα! φώναξε ὁ σταρόστας. Νά τη!..

Δὲν ἐγελάστηκε. Τὸ ἄρπάγι ἐπῆρε τὴ Μαρία ἀπὸ τὸ μανίκι τῆς ρόμπας της. Ὁ ἀμαξᾶς τὴν ἄρπαξε ἀμέσως τὴν ἐβγαλε ὄξω ἀπὸ τὸ νερὸ, καί μὲ δύο σπρωξίς ἄρπαξε τὴ βάρκα κοντὰ στὴν ὄχτη. Ὁ Ἰπατόφ, ὁ Μποντριακόφ δλοὶ ριχτήκανε, πιάσανε τὴ Μαρία, τὴν ἔφεραν τρέχοντας στὸ σπίτι. Τὴν πλαγιάσανε ἀμέσως γδυμένη· τὴν τινάζανε ὀλόκορμα καί πασκίζανε νά τὴ ζεστάνουνε· μὰ τοῦ κάκου πῆγαν ὄλα. Ἡ Μαρία δὲ συνερχότανε· καί ἡ ζωὴ τὴν ἄφισε.

Ὁ Ἀστακόφ, τὴν ἄλλη μέρα νωρὶς ἔφησε τὴν Ἰπατόφκα. Ὡστόσο πρὶν νά φύγῃ, πῆγε γιὰ νά ἀκλουθήσῃ τὴ συνήθεια, γιὰ νά εἶπῃ τὸ στερον χαιρετισμὸν στὴν πεθαμένη. Εἶτανε βαλμένη ἀπάνου στὸ τραπέζι τοῦ σαλονιοῦ, ντυμένη μ' ἄσπρο φόρεμα. Τὰ πικνὰ της μαλλιά εἶτανε ἀκόμα ὄγρα. Τὸ χλωμὸν τῆς πρόσωπο, ποῦ ὁ θάνατος δὲν τὸ παράλλαξε ἀκόμα φανέρονε μιὰ θλίψη ἀφάνταστη. Τὰ χεῖλια τῆς τῆς τὰ μισάνοιχτα φαινόντανε ὅσαν νάθελαν νά μιλήσουνε καί νά ζητήσουνε κάτι. Τὰ σταυρωμένα της χεῖρια σφίγγανε τὰ στήθια της. Μὰ, ὅποιες κ' ἂν εἶτανε οἱ σκέψεις ποὺ μέσα σὲ αὐτὴς θανατώθηκε ἡ δύστυχη κοπέλα, ὁ θάνατος ἀπίθωσε τὴν ἀπάνου της τὴ σφραγίδα τῆς αἰώνιας σιωπῆς του καί

τῆς ἀπαίσιαν ὑπόταξίν του. Ποῖς μπορεῖ νά νιώσῃ τὸ τί λέει τὸ πρόσωπο τοῦ πεθαμένου τίς γλήγορες στιγμῆς ποὺ παίρνει ἀκόμα τίς στερνὲς ματιὰς τῶν ζωντανῶνε, πρῶτον χωθῆ μέσα στὴ γῆ καί ξαφανιστῆ γιὰ πάντα;

Ὁ Ἀστακόφ στάθηκε κάποιες στιγμῆς ὀμπρὸς ἀπὸ τὸ κορμὶ τῆς Μαρίας, δίνοντας θλιμμένη ἔκφραση στὴν ὄψη του, ὅπως τὸ ζητᾷ ἡ περίστασις, ἔκαμε τρεῖς φορές τὸ σταυρὸν του καί ἀποτραβήχτηκε, χωρὶς νά κοιτάξῃ τὸ Μποντριακόφ, ποῦ γονατισμένος σὲ μιὰ γωνιά καί μὲ τὰ χεῖρια στὰ μάτια ζέσπασε σὲ λυγμούς ὅσαν παιδί.

Δὲν εἶτανε μονάχα αὐτὸς ποῦ ἔκλαιγε τὴν ἡμέρα κείνη. Ὅλοι οἱ δούλοι τοῦ σπιτιοῦ κλαίγανε. Ἡ Μαρία εἶτανε πάντα μὲ αὐτοὺς καλὴ καί γλυκεῖα· ἄφησε κατοπινα τῆς μιὰ καλὰ γαθὴ μνήμη.

Κάποιες ἡμέρες ὕστερον νά τί ἔγραφε ὁ γέρονς Ἰπατόφ γι' ἀπόκριση σ' ἕνα γράμμα, ποῦ ἐπῆρε τέλος ἀπὸ τὴ Ναντζίντα.

«Μιὰ βδομάδα πρὶν ἀπὸ σήμερον ποῦ γράφω, ἡ πολυγαπημένη μου Ναντζίντα Ἀλεξέιβνα, ἡ δύστυχη μου γυναικαδέρφη, καί φιλενάδα σας Μαρία Παυλόβνα, ἔβαλε θεληματικὸ τέλος στὴ ζωὴ της πέφτοντας τὴ νύχτα μέσα στὴ λίμνη, καί

ψαμε, ὄχι ἀργότερα τάχα (κ. Ταξ. Β', 30 κ. καὶ Ρω. Θε., Α', 65, 66· Ζ. καὶ Α., 331· Ρ. κ. Μ. Β', 2 κ. τώρα καὶ τὴν Ἀπολογία, σὲ κάθε τῆς σελίδα). Τὸν πλοῦτο τῆς καθαρέουσας, τὸν κουβαλήσαμε ἀλάκαιρο στὰ βιβλία μας καὶ σώσαμε ὅτι μπορούσε νὰ σωθῆ· ἐκεῖ πού δὲν μπορούσαμε καὶ πού δὲ θὰ μπορούσε κανένας, ἂν ἐπιανε δουλειὰ σοβαρῆ, σήσαμε. Τὸν τρόπο καὶ τὴ μέθοδο καὶ τοὺς λόγους, τοὺς εἰδείξα σήμερα στὴν Ἀπολογία· μὰ εἶναι καιρὸς πού ἀκολουθοῦμε τὸ ἴδιο σύστημα, ἴσως χωρὶς νὰ τὸ ξηγήσουμε φαρδιά πλατιά ὅπως εἶδω.

Τὸ δυστύχημα εἶναι πού τὸ δημόσιο στὴν Ἑβρώπη δὲν εἶναι πάντα καλὰ πληροφορημένο. Ἐγὼ μὲ τὰ ρωμαίικα δὲν ἀδειάζω καὶ σπάνια τὸ κατορθώνω νὰ γράψω ἄρθρα γαλλικά. Γερμανικά ὅμως δὲ γράφω, καὶ στὴ Γερμανία κάμποσο διαβάζει ὁ κόσμος. Διαβάζει λοιπὸν τάρθρα ἢ τίς φυλλάδες τοῦ Χατζηδάκη, τὴν τηλεγραφαία του μάλιστα πού τὴ μεταφράσε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἀχώνεφτή του Ἀπάνηση στὸν Krumbacher, κ' ἐνοεῖται ὅσο μπόρεσε τὴ συντόμεψή· στὸ γερμανικὸ, Die Sprachfrage in Griechenland, von Georgios N. Hatzidakis, Β.βλ. Μαρασλή [!], 1905. Ὁ καλὸς ἄθροπος πού ἴδρσε τὴ βιβλιοθήκη, δὲν τὸ ἔξερε πὼς σὲ λίγο θὰ καταντήσῃ, καθὼς ὅλα στὴν Ἑλλάδα, κομματικὴ καὶ προσωπικὴ.

Ἐκεῖ μέσα, στὴ Sprachfrage τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλή, λέει ὁ Χατζηδάκης κάτι παράξενα πράγματα πού ἀλλοῦ θὰ τὰ μιλήσω καὶ πού φτάνει μας τώρα νὰ ξεσηκώσω μόνο δυὸ, δηλαδὴ πὼς ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα γλώσσα τῶν αἰθουσῶν καὶ πὼς τέτοια γλώσσα πρέπει καὶ μεῖς νὰ γράφουμε, τέτοια γλώσσα πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε. Στὴν Ἀθήνα, ὅταν τὰ βλέπουμε ἀφτὰ τυπωμένα, καταλαβαίνουν ἀμέσως τί τρέχει καὶ πὼς ὁ ἄθροπος μᾶς εἶχαλε ἀξάφνα στὴ μέση μιὰ αἰθουσιάνικη γλώσσα, γιὰ νὰ μᾶς πολεμήσῃ, καὶ προσοχὴ δὲ δίνουνε. Στὴν Ἑβρώπη, ὅπου μερικοὶ ξέρουνε τὰ ρωμαίικα, μὰ ὅπου κανένας δὲν ξέρε· τοὺς Ρωμιούς, τὰ παίρνουνε γιὰ λόγια χρυσὰ καὶ μὲ τὰ σωστά τους τὸ θαρροῦνε πὼς ὑπάρχει γλώσσα τῶν αἰθουσῶν. Τὸ λοιπὸν εἶναι χρέος μας νὰ δείξουμε πόσο ἀβάσιστα εἶναι ὅσα πῆγε ὁ Χατζηδάκης νὰ μᾶς ἀραδικῆ γιὰ μιὰν ἀνύπαρκτη γλώσσα.

Ἐγὼ λέω πρῶτα πρῶτα νὰ βάλουμε στὸ ράρι τὸν ἔρο τὸν ἴδιο, νὰ ξεφορτωθῶμε τὴ λέξη αἰθου-

σῶν. Ξενισμὸς καὶ τίποτις ἄλλο. Θέλησε τάχα νὰ μεταφράσῃ τὸ γαλλικὸ μας τὸ salon καὶ νόμισε πὼς ἐλληνίζει, φτάνει νὰ τὸ βαφτίσῃ αἰθουσα. Γελοῖα. Στὸ Παρίσι θὰ πούμε le salon de madame une telle; στὴν Ἀθήνα, κανεὶς δὲ θὰ πῆ γιὰ τὴν αἰθουσα τῆς κυρίας τᾶδε, γιὰτὶ νόημα δὲν ἔχει· τὸ πολὺ πολὺ, ὅποιος τάκούσῃ, μπορεῖ νὰ πιστέψῃ πὼς μιλεῖς γιὰ τὴν κάμαρα τῆς τᾶδε ἢ τᾶδε κυρίας. Λοιπὸν ἂς χαιρέται μόνος του ὁ Χατζηδάκης τὴ γενικὴ του αἰθουσῶν κὶ ἀκόμη, σὰν ἀγαπᾷ, καμιά αἰτιατικὴ αἰθουσῆς. Ἐμεῖς ἂς τὰ ὀνομάσουμε ἀπλότερα σαλόνια.

Σκοπὸ δὲν ἔχω νὰ καταπιαστῶ τὰ ἱστορικὰ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, νὰ ξερεθῶ πού, πότε, πὼς κὶ ἀπὸ τὰ πόσα γενήκανε σαλόνια στὴν Ἑλλάδα. Ἡ κοινωνία τώρα μόλις ἀρχίζει· τὰ σαλόνια δὲν προφτάσανε ὅπως ἀλλοῦ νὰ στηριχτοῦνε σὲ καμικ παλιὰ παράδοση κὶ ἀκόμη λιγώτερο νὰ κάμουνε γλώσσα. Μὰ ἐγὼ δὲν εἶδα μήτε στίς μεγάλες πολιτεῖες νὰ ὑπάρχῃ πουθενὰ γλώσσα χωριστὴ γιὰ τὰ σαλόνια, πού νὰ τὴ βάζῃς ὅπως φορεῖς καὶ τὸ φράκο σου, ὅταν πηγαίνεις σὲ βεγγέρα ἢ καθὼς τὸ συνηθίζουνε σήμερα, σὲ σουαρέδες. Θὰ τὰ ὀνειρέφτηκε ἀφτὰ ὁ Χατζηδάκης μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού ὀνειρέφτηκε τὸν ὄρο αἰθουσῶν. Πράγματα πού μήτε τὰ ξέρε μὴτε τὰ ὑποψιάζεσαι. Παραμύθια.

Γλώσσα χωριστὴ, γλώσσα ἰδιαίτερη γιὰ τὰ σαλόνια ἐνοεῖται πὼς δὲν ἔχει οὔτε στὴν Ἑλλάδα. Μιλοῦνε τὴ δημοτικὴ τὴν ἀπόδειξη τὴν εἶδωσεν ὁ Πάλλης τώρα τηλεγραφαία· τὴν εἶδωσεν καὶ γὼ πολὺς φορές¹. Ἐχει ὅμως ἄτομα καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Πόλη. Τὸ ἓνα λιγώτερο, τὸ ἄλλο περισσότερο δασκαλεμένο. Μὰ ἡ καθαρέουσα πού συνηθίζει τὸ καθένα, ἴδια κὶ ἀπαράλλαχτη στὸ σαλόνι καὶ στὸ δρόμο. Εἴτε στὸ δρόμο εἴτε στὸ σαλόνι, τὸ ψαμὶ ὡς κὶ ὁ δάσκαλος θὰ τὸ πῆ ψαμὶ, τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ κυβέροντος, ὅπως τὸ φέρῃ ὁ λόγος, ὅπως τὸ φέρῃ τὸ ὄρος τῆς κουβέντας πότε γλήγορο, πότε μελετημένο, θὰ τὴν πῆ καὶ κυβέροντος καὶ κυβέρονση, τὴν αἰτιατικὴν τὴν κυβέρονση καὶ συχνὰ πάλε θὰ τὴν πῆ κυβέρονση, δίχως τὸ τελικὸ τὸ ν.

1) Modern greek, στὸ University Review, June, 1906. 204—205.

2) Ρ. κ. Μ., Β', 361—362. Στὰ Δυὸ Ἄ δέ ροι κ πού θὰ δημοσιεστοῦνε κατόπι, ἔχω φράσεις ἀλάκαιρες παρμένες ἀπὸ καλλιεργημένους Ρωμιούς. Ἐκεῖ θὰ εἶτε καὶ θὰ κρίνετε κιόλας.

Ἄς ὑποθέσουμε ὅμως πὼς ἔχουνε γλώσσα δική τους τὰ σαλόνια, γιὰ ποιὰ σαλόνια μιλεῖ τάχα ὁ κ. Χατζηδάκης; Ἡ μήπως τὰ περνᾷ ὅλα τους γιὰ καθαρεβουσιάνικα; Δὲν εἶναι ἀραγε σαλόνια, δηλαδὴ ἀλάκαιρα σπίτια, ὅπου καὶ ὁ νοικοκύρης καὶ ἡ νοικοκυρὰ διαφεντέβουνε, ἀγαποῦνε τὴ δημοτικὴ; Ἄν τᾶγνοεῖ ὁ Χατζηδάκης, γελιέται ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη. Τέτοια σπίτια γνωρίζω καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Πόλη, στὴν Ἀθήνα μάλιστα γνωρίζω ἓνα σπίτι ἀπὸ τὰ καλῆτερα, τὰ πιὸ ἀρχοντικά, ὅπου ὁ πατέρας εἶναι μεγάλος θιασώτης, μεγάλος φίλος τῆς καθαρέουσας, ἡ κόρη του γράφηκε μέλος τῆς Ἐταιρίας Ἡ ἐθνικὴ γλώσσα, ὁ γιός του εἶναι ξεπαθωμένος δημοτικιστῆς. Τὴ γλώσσα μιλοῦνε ὅταν εἶναι κ' οἱ τρεῖς τους μαζί, καὶ ποιανοῦ γλώσσα, τοῦ πατέρα, τῆς κόρης ἢ τοῦ γιοῦ, θὰ μᾶς ὀνομάσῃ γλώσσα τῶν αἰθουσῶν ὁ προκομμένος κ. καθηγητής; Μὰ σὲ παρακαλῶ, δὲ συχνάζουνε ταχα στὰ σαλόνια καὶ δημοτικιστᾶδες; Ἡ δὲν τὸ κατάλαβε ἀκόμη ὁ Χατζηδάκης πὼς καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀνατολή, σήμερις οἱ δημοτικιστᾶδες γενήκανε σωστὸ ἀσκέρι; Πρέπει μὲ τὴν ἀλήθεια νᾶχῃ ὁ κ. Χατζηδάκης γνώμη ἐλεεινὴ γιὰ τὸ δημόσιο τῆς Ἑβρώπης, πρέπει νὰ νομίζῃ πὼς ὅτι κὶ ἂν τοῦ ξεστομίσῃ ὁ τρανὸς γλωσσολόγος ἀπὸ τὴν ἔδρα του τὴν τρανὴ, τάχαθὸ τὸ δημόσιο θὰ τὸ χᾶψῃ πὼς θὰ τοῦ πῆ καὶ γειὰ σου, ἀφοῦ ἔρχεται καὶ τοῦ κοπανίζει πράγματα πού ὄχι μόνος βᾶση δὲν ἔχουνε, πού δὲν ἔχουνε καὶ λογικὴ, γιὰτὶ μιὰ στιγμή νὰ τὸ συλλογιστῆς, βλέπεις πὼς οὔτε σὲ συζήτηση δὲν μπαίνουνε. Ὁ κ. Χατζηδάκης θυμῶνε πού κάπου ἔγραψεν πὼς τὴ δημοτικὴ μπορεῖ ἄξαρνα ὁ τᾶδες ἢ ὁ τᾶδες Ἀθηναῖος νᾶρθῆ νὰ τὴ μάθῃ στὸ Παρίσι. Ἀπὸ τὰ λόγια του γιὰ τίς παινεμένες του τίς αἰθουσῆς, εἶδα τώρα πὼς κὶ ὁ ἴδιος μπορεῖ περίφημα νὰ μάθῃ στὸ Παρίσι τὴ γλώσσα μιλοῦνε οἱ αἰθουσῆς του στὴν Ἑλλάδα.

Τὰ σαλόνια, ὅπως μᾶς τὰ στοχάστηκε ὁ Χατζηδάκης, μοῦ φαίνονται καὶ κάμποσο γυμνά. Ἐπιπλα δὲ μοιάζει νᾶχουνε· δὲν ἔχουνε guéridons, causeuses δὲν ἔχουνε, τοὺς λείπουνε καὶ τὰ bibelots, ἐπειδὴ ἀφτὰ πὼς θὰ μᾶς τὰ πῆ στὴ γλώσσα τῶν αἰθουσῶν, ἢ μήπως στίς αἰθουσῆς του δὲ γίνεται λόγος μήτε γιὰ guéridons, μήτε γιὰ causeuses, μήτε γιὰ bibelots; Μὰ τότες τί αἰθουσῆς εἶναι ἀφτῆς καὶ πού τίς εἶδε; Ἡθελε πολὺ νὰ μάθω τί κάνει καὶ τίς κυρίες στὴν αἰ-

τώρα μπιστευτήκαμε τὸ κορμί τῆς στὴ γῆς. Ἀποφασίστηκε νὰ κάμῃ αὐτὴ τὴ θλιβερὴ καὶ τρομερὴ πράξη, χωρὶς νὰ μοῦ εἴπῃ ἓνα χαιρετισμὸ, χωρὶς οὔτε νᾶφίση ἓνα γράμμα, μιὰ μικρὴ σημειωτοῦλα, γιὰ νὰ δείχνῃ τίς ὑστερνῆς τῆς ἐπιθυμίας. Μὰ ἐσεῖς, Ναντέζντα Ἀλεξέιβνα, πρέπει νὰ κατέχετε καλύτερα ἀπὸ καθένα σὲ ποιὰ ψυχὴ θὰ πῆσῃ ἓνα τόσο μεγάλο καὶ θανατίσιμο κῆρυμα. Ὡ, ὁ μεγάλος θεὸς ἂς κρίνῃ τὸν ἀδερφό σας! Ἡ γυναικαδέρφη μου δὲν ἤμπόραε οὔτε νὰ πᾶψῃ νᾶν τὸν ἀγαπάῃ, οὔτε νὰ βαστάξῃ τὸ μισερὸ του.

Ἡ Ναντέζντα ἐπῆρε τὸ γράμμα στὴν Ἰταλία, ὅπου ἐπῆγε μὲ τὸν ἀντρα τῆς τὸν κόντε Στελταίνσκη, ὅπως τὸν λέγανε ὄλα τὰ ξενοδοχεῖα. Ἐπειτα δὲ σύχναζε μονάχα στὰ ξενοδοχεῖα τῆς Ἰταλίας· τὸν βλέπανε συχνὰ στὰ λουτρά καὶ στὰ σαλόνια. Στὴν ἀρχὴ ἔχανε πολλὰ χρήματα· ὕστερα, ζαφνικά ἐπαψε νὰ χᾶνῃ. Ἡ ὄψη του πῆρε κείνη τὴν ἐκφραση τὴ μισοποφιστικὴ καὶ μισοσκαμένη, ξεχωριστὴ στοὺς ἀνθρώπους πού λογαριάζουνε πὼς θὰν τοὺς βροῦνε κακοτυχιές. Ἐβλεπε σπάνια τὴ γυναῖκα του, πού ὑπόφερεν εὐκολα τὸ λείψιμό του. Ἐνα πάθος ζαφνικὸ τὴν ἀδραξε γιὰ τίς τέχνες· σὲ τέτοιο σημείο πού τῆς ἄρεσε νὰ φιλονεικᾷ μὲ τοὺς καλλιτέ-

χνες γιὰ τὸ ὄρατο. Τὸ γράμμα τοῦ Ἰπατόφφ τὴν ἐθλίψε βαθεῖα χωρὶς νὰ τὴ μπόδισῃ νὰ πᾶῃ, τὴν ἔδωκε μὲρα, νᾶψικεφτῆ τὴ σπηλιά τῶν σκυλιῶν, στὴ Νάπολη κοντὰ, γιὰ νὰ ἰδῆ πὼς τὰ δυστυχημένα ζῶα χτυπιεῖνται καὶ δέρνουνται μέσα στὸν ἀτμὸ τοῦ θειαφιοῦ, καὶ νὰ πᾶῃ μὲ τὴ συντροφιά τοῦ κύριου Ποπελίνα, γάλλου ζακουστὸ ζωγράφου, πού τραγοῦδαε μὲ μικρὴ φωνὴ τενόρρου, πού ψεύδιζε καὶ δηφιότανε χωρὶς νὰ δίνῃ λεφτὰ ἀνεκδοτὰ σκανταλιάρικα.

VI

Εἶτανε μιὰ μέρα τοῦ Γενάρη καθάρια καὶ κρουσταλένια. Πολὺς κόσμος στὸν περίπατο τοῦ Νεῦσκη στὴν Πετροῦπολη. Τὸ ρολόι τοῦ Πύργου τῆς Δούμας μόλις βάρεσε τρεῖς ὥρες. Στίς πλατεῖες ἀμμομενές πλάκες περπάτας, ἀνάμεσα ἀπὸ ἄλλους περιπατητές, ὁ πκλιός μας γνώριμος κύριος Ἀστακόφφ. Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού χωριστήκαμε ἀπὸ αὐτὸνε, πᾶχυνε, χωρὶς ὡστόσο νὰ γενᾶῃ. Πυκνὲς φαβορίτες περικλείνανε τὸ πρόσωπο του. Προχώραε μέσα ἀπὸ τὸν κόσμο μ' ἀργητα, καὶ σοβαρότη, ρήχνοντας ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ματιές κατὰ τὸ δρόμο. Περιμένε τὴ γυναῖκα του, πού θάρχονταν μ' ἀμᾶξι μὲ τὴ πεθερὰ τῆς. Ἀπὸ πέντε χρόνια εἶτανε παντρεμένος, καὶ

ὅπως τὸ πεθύμαε πάντα, ἡ γυναῖκα του εἶτανε πλοῦσια κ' εἶχε μεγάλες σκέψεις. Σηκώνοντας μ' ὄμορφο τρόπο τὸ καπέλλο του, προσεχτικὰ βουρτσισμένο, χαιρέταε τίς πολυαριθμῆς γνωριμῆς του, καὶ ζακλούθθε τὸν περίπατό του μὲ τὸ βᾶδισμα τὸ ἡσυχο καὶ σταθερὸ, πού δείχνει ἄνθρωπο εὐχαριστημένο ἀπὸ τὸν ἐαυτό του. Εἶαφνον κοντὰ στὸ πέρασμα Στέμπος, λίγο εἰλεψε νὰ σκουνηθῆ ἀπὸ ἓνα κύριον διπλωμένο μ' ἓνα πανωφόρι· ἀλλ' Ἀλμαβίβα, καὶ σκουφωμένο μὲ μιὰ σκούφια ἀπὸ βελούδο, πού τὸ μαρμαμένο του πρόσωπο εἶχε τὰ μουστάκια βαμένα κάτου ἀπὸ φουσκωτὰ μάτια καὶ ἀποκοιμισμένα. Ὁ Ἀστακόφφ πισωδρόμησε ἀξιοπρεπᾶ. Τότε ὁ κύριος μὲ τὸ σκούφο, ρήχνοντας τὰ μάτια ἀπάνου του φώναξε: — Ἄ, καλημέρα σας, κύριε Ἀστακόφφ! Ἡ Κείνος δὲν ἀποκρίθηκε, καὶ σταμάτησε ζαφνιασμένος. Δὲν ἤμπόραε νὰ νιώσῃ πὼς ἓνας ἄνθρωπος σκουφωμένος στὸν περίπατο τοῦ Νεῦσκη μπόραε νὰ ξέρῃ τ' ὄνομα του.

— Δὲ μὲ γνωρίζετε; ζακλούθησε ὁ ἄλλος. Σᾶς εἶδα, εἶναι ἄχτῶ χρόνια τώρα ἀπὸ τότες, στὸ νομὸ τῆς Τούλας, στοῦ Ἰπατόφφ. Μ' ὀνομάζουνε Βερετιέφφ.

— Θέ μου, συμπαθάτε με, εἶπε ὁ Ἀστακόφφ.

Ουσιάνικη τή γλώσσα· πού μας συστήνει. Σ' όλα τὰ σαλόνια του κόσμου, οι κυρίες και κάμποσοι κύριοι μιλούνε για μόδες. Μιλούνε για πλισσέδες—ή μήπως ξαφνα για πλισσέδες;—μιλούνε, σῶσε, Κύριε! και για πλισσέ-soleil, για μπουλιονέ, μιλούνε για bouffants—είναι à bouffants—για volants και για parements. 'Αμέ, πῶς θέλετε ἀλλιῶς νὰ τὰ πῶνε; Και τόντις δὲν παρατήρησε ὁ Χατζηδάκης—ἡ δὲ βρέθηκε σὲ θέση νὰ παρατηρήσει τὸ μόνο πού ἔπρεπε νὰ γερμίση τὰφτί ἐνὸς γλωσσολόγου—καὶ ψυχολόγου—δηλαδὴ, πῶς ἂν ὑπάρχει, ὅπως τὸ φηγάστηκε, καμιά σαλονίστικη γλώσσα στὴν Ἑλλάδα, σαλονίστικη γλώσσα εἶναι τὰ γαλλικά. Δὲν ἔχει ἄλλη. Καὶ δὲν μπορεῖ ἄλλη νὰ ἔχη. Τὰ γαλλικά μάλιστα δὲν εἶναι γλώσσα πού νὰ τὴ συνηθίζουνε μόνο στὰ σαλόνια, μόνο τὸ βράδι σὺν πάντε στῆς κυρίας Α ἢ στῆς κυρίας Ω· σὲ πολλές, ἔπειρες οἰκογένειες συνηθίζεται καὶ στὴν καθημερινή τὴ ζωή. Ὁ λόγος μου ἐννοεῖται για πλούσιες οἰκογένειες, για τὴν ἀριστοκρατία τοῦ τόπου, ἀφοῦ ἀριστοκρατικὴ γλώσσα, τὴ γλώσσα τῆς μεγάλης κοινωνίας, βγήκε ὁ Χατζηδάκης νὰ μας διδάξῃ. 'Αντρόγυνα ξέρω, ξέρω ἀδέρφια, πού ἀναμεταξύ τους μόνο τὰ γαλλικά μιλούνε. Καὶ βέβαια πῶς θὰ βρεθῇ κανένας δάσκαλος νὰ μοῦ ἀπαντήσει πῶς δὲν πρέπει τάχα νὰ κοιτάζουμε τὸν τάδε καὶ τὸ δείνα, γιατί, λέει, ὁ τάδε πῆγε στὴν Ἑβρώπη καὶ ὁ δίνης ἀναθράφηκε στὴ Γαλλία. Χαίρουμαι πολὺ. 'Αν ὅμως ὁ τάδε πῆγε στὴν Ἑβρώπη, καὶ ἂν ὁ δείνας ἀναθράφηκε στὴ Γαλλία, εἶναι δουλειὰ δική του; δική μου δουλειὰ, νὰ μάθω, εἶναι ἢ δὲν εἶναι μέλος ὁ τάδε μας ἀφτός καὶ ἀφτός μας ὁ δείνας τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, καὶ μάλιστα τῆς καλῆτερης. Δουλειὰ μου νὰ μάθω γιατί, ὅταν ὁ τάδε γύρισε ἀπὸ τὴν Ἑβρώπη καὶ ὁ δείνας ἀπὸ τὴ Γαλλία, γιατί τάχα μιλούνε γαλλικά, καὶ ὄχι ρωμαίικα. Πλῆθος Γάλλοι πῆγανε στὴν Ἑβρώπη, πῆγανε στὴ Γερμανία, πῆγανε στὴν Ἰταλία, στὴν Ἀγγλία, στὴν Ἰσπανία, στὴν Ἑλβετία, στὴν Ἀουστρία καὶ στὴ Ρουσία. Σὰ γυρίζουνε σπιτί τους καὶ σὺν ἀνοίγουν τὰ σαλόνια τους, γαλλικά θὰ σοῦ κουβεντιάσουνε. 'Αναμεταξύ τους γαλλικά. Γιατί λοιπὸν ὁ Ρωμιὸς ὄχι ρωμαίικα; Γιατί; Νὰ σὰς τὸ πῶ καὶ τοῦτο; Γιατί ἔδικα λέμε πῶς στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει διγλωσσία· στὴν Ἑλλάδα, νὰ τὸ καλοξετάσης, ἀγλωσσία βασιλεύει. Καὶ πὶὸ ἀγλωσση ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἴσια ἴσια ἢ μεγάλη κοινω-

νία. Γιατί ἀφτό; Γιατί ἀπὸ παιδιὰ τοὺς εἶπανε σκολειὸ νὰ καταφρονεῖνε τὴν ἑθνική του; γλώσσα· ὄντας καταφρονεμένη, δὲν καλλιεργήθηκε ὅπως ἔπρεπε· καὶ ὄντας ἀκαλλιεργητὴ, δὲν τοὺς χρησίμεψε ὅπως μποροῦσε νὰ τοὺς χρησιμεύῃ. Ποιὰ γλώσσα λοιπὸν τοὺς ἀπόμνε; Ἡ καθαρέβουσα. Αἱ! ἡ καθαρέβουσα εἶναι ἀκόμη λιγώτερο γλώσσα, μιὰ καὶ δὲν τὴ μιλεῖ κανένας καὶ ἀναγκάζεται νὰ τὴ μισομιλῇ. Μισὴ καθὼς κατάντησε, πάλι δὲν κάνει. Ὁ ἐβρωπαισμένος ὁ Ρωμιὸς τὴ συγκρίνει μὲ τὴς γλώσσες τῆς Ἑβρώπης· βλέπει πόσα καὶ πόσα τῆς λείπουνε για νὰ εἶναι γλώσσα. Ἴσως δηλαδὴ δὲν τὸ βλέπει καθαρὸ, δὲν τὸ ξεδιαλίζει· μὰ τὸ νοιώθει. Νὰ μὴν ἀπορῆς ἂν καὶ ὁ ἐβρωπαισμένος, ὁ κοσμογυρισμένος ὁ Ρωμιὸς, σπίτι του σοῦ λέει πῶς ἡ καθαρέβουσα εἶναι ἀριστούργημα καὶ ὅτι θέλεις. Τὸ λέει, ἐπειδὴ τοῦ μάθανε πῶς πρέπει νὰ τὸ λέει ἔτσι. Δὲν τὸ ξέτασε τὸ πρᾶμα, δὲν τὸ συλλογίστηκε, δὲ φωτίστηκε. Μόνο τὸ παρατηρεῖ ἀνήθελά του, ἀνήθερά του κάθε μέρα, πῶς ἡ μισή του γλώσσα δὲν τοῦ δίνει τὰ μέσα νὰ πῇ ὅσα ἔχει μέσα του· μήτε ὁ νῦς του μήτε ἡ καρδιά του ἐκφραση δὲ βρίσκουνε· καὶ τότες, ποθώντας καὶ ἀφτός νὰ φανερώσῃ μὲ λόγια μὲ λέξεις πού νὰνταποκρίνονται στὸ αἴστημά του καὶ στοὺς λογισμοὺς του, τὴν ψυχὴ του, σὺν ἄθροπος πού εἶναι, κταφέβγει σὲ μιὰ γλώσσα τῆς ἀθροπίας. Γίνονται τὰ γαλλικά γλώσσα του φυσική. (Ἀκολουθεῖ)

ΜΙΑ ΝΥΧΙΑ

Κάτου ἀφ' τὸ παράθυρό της
Πρόσμενε ὁ φτωχὸς μιὰ νύχια,
τὸ κερί της ὡς νὰ σβύσει
καὶ γλυκὰ νὰ κοιμηθεῖ.

Κάτου ἀφ' τὸ παράθυρό της
πρόσμενε ὡς νὰ ξημερώσει,
μὰ τὸ φῶς πού ὅλο φωτιοῦσε
χάθηκε μὲ τὴν ἀβγὴ.

Τὸ κλειστὸ παράθυρό της
ἀνοῖξαν τὸ βράδι βράδι,
κ' ἔμεινε ἀνοιχτὸ ὅλη νύχια,
καὶ δὲν ἔφεγγε ἀπὸ φῶς.

Τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρό της
ἐκλείσαν τὴν ἄλλη μέρα...
Φῶς δὲν εἶδε πιά νὰ φέγγει
οὔτε κὰν νὰ σβύνει φῶς.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΖΙΑΣ

Πῶς ἀλλάξατε ἀπὸ τὸν καιρὸ κείνο!

— Ναι, γέρασα, εἶπε ὁ Βερετιέφφ, περνώντας στὸ πρόσωπο του ἓνα χέρι χωρὶς χερόχτι. Μὰ σεῖς δὲν ἀλλάξατε καθόλου.

Δὲν εἶτανε πῶς ὁ Βερετιέφφ γέρασε πολὺ, μὰ πού ὅλα του τὰ χαρακτηριστικὰ εἶτανε παραλλαγμένα. Πλῆθος ἀπὸ μικρὴς ζῆρες χαράκωναν τὸ πρόσωπό του· καὶ ὅταν μίλαε, τὰ μάγουλα του καὶ τὰ χεῖλια του κινόντανε μὲ σπασμὸ. Ὅλα του εἰδείχανε πῶς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔκαμε μεγάλο καταστρεμὸ στὴ ζωὴ του.

— Πού περιπλανιόσαστε ὅλο τοῦτον τὸν καιρὸ, πού δὲν σὰς εἶδα πουθενά; ρώτησε ὁ Ἀστακόφφ.

— Περιπλανιόμουνα ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Καὶ σεῖς, μένετε πάντα στὴ χώρα;

— Τὸν περσύτερο καιρὸ. Εἶμαι στὴν ὑπερσία, κύριε.

— Παντρευτήκατε;

— Ναι, ναί... Ἡ ὕψη τοῦ Ἀστακόφφ πῆρε μιὰ ἐκφραση σοβαρὴ σὰ νὰ ἤθελε νὰ εἰπῇ στὸ Βερετιέφφ: "Α, δὲ σ' τὸ λέω για νὰ μοῦ ζητήσης νὰ σὲ παρουσιάσω στὴ γυναίκα μου.

Ὁ Βερετιέφφ φάνηκε πῶς τὸν ἔνωσε. "Ἐνα χαμογέλιο ἀδιάφορο πέρασε ἀπὸ τὰ χεῖλια το. Ὁ

Ἀστακόφφ ἔκαμε ἓνα βῆμα για νὰ φύγῃ.

— Πού εἶναι ἡ ἀδερφή σας; ρώτησε ἀλλάζοντας.

— Δὲ μπορῶ νὰ σὰς εἰπῶ σωστά, μὰ ἴσως στὴ Μόσκα. Εἶναι ἄκαιρὸς πού δὲν ἔλαβα γράμμα της.

— Ζῆ ὁ ἀντρας της;

— Βέβαια.

— Καὶ ὁ κύριος Ἰπατόφφ;

— Δὲν ξέρω· μπορεῖ νὰ ζῆ, καὶ μπορεῖ καὶ νὰ πέθανε.

— Καὶ κείνος ὁ κύριος ὁ τόσο παράξενος, ὁ ἐπαρχιώτης κείνος ὁ Μποντριακόφφ;

— "Α, κείνος πού τοῦ ζητήσατε νὰ μπῆ μάρτυρας ὅταν φοβηθήκατε στὰ γιομάτα; Ὁ διάολος ξέρε τι ἀπόγεινε.

Ὁ Ἀστακόφφ νόμισε πῶς ἔπρεπε νὰ πάρῃ ἓνα ὕφος περσύτερο μεγαλόπρεπο. "Θυμάμαι πάντα, εἶπε, μ' εὐχαρίστηση κείνη τὴ βραδιά πού εἶχα... (πῆγε νὰ εἰπῇ τὴν τιμὴ, καὶ τὸ ματᾶβε) τὴν εὐκαιρία νὰ κάμω τὴ γνωριμιὰ σας καὶ τὴ γνωριμιὰ τῆς ἀδερφῆς σας. Εἶτανε ἓνα χαριτωμένο πλάσμα. Καὶ σεῖς, τραγουδάτε πάντα τόσο ὁμορφα;

— Ὅχι, ἔχασα τὴ φωνή μου. "Α, εἶτανε ἓνας καλὸς καιρὸς τότε!

— Πῆγα μιὰ φορὰ ἀκόμα ἀπὸ τότες στὴν Ἰ-

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ

Για τὴν Ἑλλάδα ἀρ. 10. — Για τὸ Ἐξωτερικὸ φε. 79. 10.

20 λεπτά τὸ φύλλο λεπτά 20

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ: Στὰ κίσκια τῆς Πλατείας Συντάγματος, Ὁμόνοιας, Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, Σταθμοῦ Τροχιοδρόμου, (Ὁφθαλματρεῖο), Βουλῆς, Σταθμοῦ ὑπόγειου Σιδηροδρόμου (Ὁμόνοια), στὸ καπνοπωλεῖο Μανωλακάκη (Πλατεία Στουρνάρα), Ἐξάρχεια, στὰ βιβλιοπωλεῖα «Ἐστίας» Γ. Κολάρου καὶ Σακέτου [ὁδὸς Σταδίου, ἀντικρὺ στὴ Βουλῆ]. Στὸ Βόλο, βιβλιοπωλεῖο Χριστόπουλου.

Ἡ συντρομὴ πλερώνεται μπροστὰ κ' εἶναι ἐνὸς χρόνου πάντα

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

ΚΑΙ

ΠΡΑΜΑΤΑ

Ἡ ΚΑΤΑΔΙΚΗ

τοῦ διευθυντῆ τῆς «Ἐστίας» σὲ δεκαπέντε μέρες φυλάκιση γιατί ἔβρισε ἓναν ἀξιωματικὸ τοῦ Ναυτικοῦ, ὅσο καὶ ἂν κριθῆκε ἀδυστηρῆ καὶ ἀδικη ἀπὸ τὴν κοινωνία μας, ἔχει καὶ τὴν καλὴ τῆς ὄψης, γιατί θὰ σωφρονήσῃ λίγο τοὺς δημοσιογράφους καὶ θὰν τοὺς ἀναγκάσει νὰ βάλουν κάπιο χαλινάρι στὴ γλώσσα τους. Βέβαια ἢ «Ἐστία» εἶναι κάπως πὶὸ σεμνὴ ἀπὸ τίς ἄλλες φημερίδες καὶ μερικὲς φορὲς μάλιστα καταντάει κάπως νερόβραστη μὲ τοὺς ἀδιάκοπους ἐπαίνους πού σκορπᾷ δεξιά ζερβὰ καὶ μὲ τὴν ἀγίαρην ἀρρώστεια ποῦχει νὰν τὰ βροῖσκει ἔλα καλὰ καὶ ἄγρια. Ἄν παραστράτησε μιὰ φορὰ κ' ἢ «Ἐστία», δὲν εἶχε, φαίνεται, καὶ τόσο ἀδικο, ἀφοῦ τὸ Κακουροδικεῖο τῆς Λαμίας τὴν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς συκοφαντίας, παραδέχτηκε δηλ. γι' ἀληθινὰ ὅσα ἔγραψε, καὶ καταδίκασε τὸ διευθυντῆ τῆς για τίς βροσιές, καὶ αὐτὲς «εἰς βαθμὸν πταίσματος»

πατόφκα, πρόσθεσε ὁ Ἀστακόφφ, σηκώνοντας τὰ φρύδια του μὲ μελαγχολικὸ τρόπο, τὴν ἴδια μέρα μάλιστα πού ἔγινε μιὰ τρομερὴ συφορά.

— Ναι, εἶναι σοβερὸ, εἶναι φριχτὸ, δέκοψε γλήγορα ὁ Βερετιέφφ. Ναί, ναί, βλέπω πῶς θυμώσαστε...

— Δηλαδὴ εἶναι πολὺς καιρὸς ἀπὸ τὸν καιρὸ κείνο, καὶ ὅλα μοῦ παρουσιάζονται καὶ μοῦ φαίνονται σὺν ὄνειρο.

— Σὺν ὄνειρο, ξανακλεγε ὁ Βερετιέφφ πού τὰ χλωμά του μάγουλα κοκκινίσανε· ὄχι, για μένα δὲν εἶτανε ὄνειρο. Εἶτανε ὁ καιρὸς τῆς νιότης, τῆς χαρᾶς, τῆς εὐτυχίας· εἶτανε ὁ καιρὸς τῆς ἐλπίδας τῆς ἀτελειωτῆς, καὶ τῆς ἀνίκητης δύναμης. Ἄν εἶτανε ὄνειρο θὰ ἔβαν πολὺ ὁμορφο. Μὰ, καὶ οἱ δύο μας γίναμε γέροι, ὀλιμμένοι, χτηνώδικοι· βᾶφομε τὰ μουστάκια μας, καὶ σαιρνομάστε περιπλανημένοι στὰ πεζοδρόμια τῆς Πετρούπολης· δὲν εἶμαστε καλοὶ για τίποτε πιά· καταστραφήκαμε, γίναμε τιποτένιοι, ξενοφριασμένοι. Καὶ ἀνάμεσο μας, ἄλλοι κάνουνε τοὺς καμπόσους γελοῖα, τὸν καιρὸ πού οἱ ἄλλοι βυθίζονται στὴ ἀκαμωσία, πνίγοντας τίς θλίψεις τους στὸ λαρύγγι... Νὰ τ' εἶναι ἓνα ὄνειρο, ἓνα φριχτὸ ὄνειρο τρομερὸ. Ἡ ζωὴ πέρασε χωρὶς νάφιση σημάδια,

καθώς λέν οι δικαστικοί. Είπες δηλ. την ἀλήθεια μὰ δὲν ἔπρεπε νὰν τὴν πείσ. Αὐτὸ εἶπαν οἱ ἑνορχοὶ στὴν «Ἐστία» καὶ μὰ τέτια κρίση, ὅσο κι ἂ σούρνε πίσω της λίγα μερῶνε φυλάκιση, μπορεῖ κάθε τίμια φημερίδα νὰν τὴ δείχνει μὲ καμάρι καὶ νὰ περηφανεύεται.

Εἶπαμε ὅμως πὼς ἡ φυλάκιση τοῦ διευθυντῆ τῆς «Ἐστίας» ἔχει καὶ τὴν καλὴ τῆς ὄψη κ' ἐπιμένουμε σ' αὐτό. Εἶναι δυὸ τρεῖς φημερίδες στὴν Ἀθήνα, καὶ μὲ δυνατὴ κυκλοφορία μάλιστα, πὸν τίποτ' ἄλλο δὲν κάνουν παρὰ νὰ βρίζουν καὶ νὰ συκοφαντοῦν, ὄχι μονάχα πολιτικὰ πρόσωπα, μὰ καὶ οἰκογένειες ἀλάκαιρες, δημιουργώντας φανταστικὰ σκάνδαλα καὶ ἀναγνωσματοποιώντας, δι τούς κατεβάσει τὸ ξερό. Αἶ, λέτε ὅστερ' ἀπὸ τὴν καταδίκη τοῦ Κύρου νὰ μὴν μαζέψουν οἱ λεγόμενες λίγο τὴ γλώσσα τους καὶ νὰ μὴν τὸ συλλογιστοῦνε σοβαρὰ, δια βλέπουν πὼς οἱ βρισίδες, κι δταν ἀκόμα σηρίζονται πάνου στὴν ἀλήθεια, ἀκριβοπλερώνονται μὲ φυλάκιση;

Νὰ λοιπὸν αὐτὸ πὸν λέγαμε. Καὶ τώρα ἡ «Ἐστία» πὸν θέλει νὰ φαίνεται πὼς ἀγωνίζεται, νὰ διορθώσει τὰ «κακῶς κείμενα» στὸν τόπο μας, μπορεῖ νὰν τὸ φωνάζει πὼς μὲ τὴν καταδίκη τοῦ διευθυντῆ τῆς ἄρχισε νὰ διορθώνει τὸν τόπο.

ΕΝΑΣ

καθότανε στὸν καφενὶ καὶ μετροῦσε τὰ σπίτια τοῦ Μιστριώτη.

— Ἐνα στὴν ὁδὸ Πρασπεύου... Ἄλλο στὴν ὁδὸ Στουρνάρα... Τρίτο στὴν ὁδὸ Καποδίστρια... Τέταρτο στὴ δείνα πλατεία...

Καὶ δὲν ζέρομε ἴσαμε ποῖο ἀριθμὸ ἔφτασε.

Ἐνας ἄλλος ὅμως πλαινὸς του τὴν ἴδια ὥρα μετροῦσε τὰ βιβλία τοῦ σοφοῦ ἀνδρός.

— Ἐνα ἡ Γραμματολογία του... Δυὸ οἱ Ρητορικοί του λόγοι... Τρεῖς ἡ Ἀντιγόνη... Τέσσερα ὁ Πλάτωνας...

Καὶ δὲν εὔρισκε ἄκρη καὶ σ' αὐτά.

Τότε ἕνας τρίτος, ἀκούγοντας τούς ἄλλους δυὸ, πρόστεισε:

— Κάθε βιβλίον τοῦφερε κ' ἕνα σπίτι... Ἐχει δικιο ὁ χριστιανὸς νὰ κόβεται γιὰ τὴν καθαρεύουσα καὶ νὰ βρίζει τούς δημοτικιστὰδες ἀγράμματοι καὶ πρόδοτες!

μπουνταλάδικη, χτηνώδικη. Νὰ τί εἶνε φαρμακερὸ, νὰ κείνο πὸν χρειάζεται νὰ κληγήσῃ κανεὶς σὰν ὄνειρο. Καὶ ὅστερα, πάνου ἀπ' ὄλα, τρομερὸ ὄραμα... ἀτελείωτο... Χαίρεν.

Ὁ Βερετιέφ ἀπομακρῦθηκε γλήγορα· μὰ στάνοντας μπροστὰ στὴν πόρτα ἐνοῦ ἀπὸ τὰ καλύτερα καφενεῖα τοῦ περιπάτου τοῦ Νεῦσκη, σταμάτησε, καὶ γύρισε τὸ πόμολο. Καὶ σὰν ἤπιε στὸ μπουφέ ἕνα ποτήρι ρακί, διάβηκε τὴ σάλα τοῦ μπυλιάρδου, σκοτεινιασμένου ἀπὸ σύγνεφα καπνοῦ, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ καμαράκι, ὅπου τὸν περιμένανε πολλοὶ ἀπὸ τούς συνηθισμένους του συντρόφους, ὁ πρίγκηπας Σ., δυὸ ἀξιωματικοὶ τῆς καθαλαρίας, καὶ δυὸ ἄλλα πρόσωπα πὸν δὲν τὰ διακρίνανε παρὰ ἀπὸ τὰ βαφτιστικὰ τους ὀνόματα. Εἶτανε ὅλοι τώρα ἡλικίας περασμένης μόλο πὸν εἶτανε ἀνύπαντροι. Ἄλλοι μὲ κηφάλια μισοασπρισμένα κι ἄλλοι φαλακροί. Κι' ὅσο τὸ ζωὴ τους πέρναε ἀκόμα στὰ καφενεῖα. Πιστεύανε τὸ Βερετιέφ γιὰ ἕναν παράξενον ἄνθρωπον, προορισμένον νὰ κἀν ἑντύπωση στὸν κόσμον μὰ κείνος πὸν εἶχε περσότερον νοῦ ἀπὸ δαύτους, αἰστανότανε πολὺ καλὰ τὴν τέλεια κι' ἀδιόρθωτη ἀνωφελιά του. Ἐπειτα, πρέπει νὰ τὸ μολογήσουμε, τὸ ἴδιο κ' ὄξω ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς παρέας του, πολλοὶ ἄνθρω-

ΠΟΛΛΟΙ

δημοτικιστὰδες μεταχειρίζομαστε καμιά φορὰ τὸ ἐπίρρημα σὺγκαιρα στὴ σημασία τοῦ συγχρόνως. Ὁ φίλος Ν. Ποριώτης τὸ θέλει γιὰ λάθος καὶ μὰς στὶλνει τὸ νόστιμον αὐτὸ γραμματάκι.

«Τὸ σὺγκαιρα δὲν εἶναι πολὺ συνηθισμένη λέξη, δὲν τὴν ἀκούμε κάθε μέρα· ὅπου ὅμως τὴν εἶπε ὁ λαὸς, τὴν εἶπε, θαρρῶ, μὲ νόημα ἀντίθετον τοῦ παράκαιρα, δηλαδὴ σὺγκαιρα=στὸν κατάλληλον καιρὸ· δευτερώτερες σημασίες του εἶναι: ἀπὸ νωρὸς καὶ τὸ ἀργόρος πὸν λένε οἱ Φράγκοι καὶ πὸν δὲν κατορθώνει ἡ καθαρεύουσα νὰ βρῆ λέξη τόσο κατάλληλη νὰ τὸ ἀποδώσῃ. Μποροῦμε λόγου χάρη νὰ ποῦμε:

«Πρέπει σὺγκαιρα νὰ ὀργώσῃς, γιὰ νὰ μὴ σπείρῃς παράκαιρα.

«Σὺγκαιρα μάθε γράμματα, ἀργὰ μὴ μετανιώσῃς.

«Ἐκεῖ πὸν πηγαίναμε, μὲ ρωτᾷ.—Εἶδες σήμερον τὸ «Νουμᾶ»;—Σὺγκαιρα μοῦ τότε θυμίσεις, τοῦ ἀπαντῶ, εἶχα κἀτι νὰ σοῦ πῶ γιὰ τὰ γραφόμενά του... Κάνω τὸ μεταφραστὴ κ' ἐγὼ, δὲ μοῦ φαίνεται ὅμως σωστὸ νὰ μεταφράσω τὸ καθαρευουσιάνικον συγχρόνως μὲ τὸ σὺγκαιρα».

«Εἶπα παραπάνω πὼς τὸ σὺγκαιρα δὲ συνηθίζεται πολὺ, τοῦλάχιστον στὴν πρωτεύουσα. Γιατί λοιπὸν ἐμεῖς, πὸν θέλουμε νὰ φυλάξουμε τὸ γλωσσικὸ θησαυρὸ, νὰ χαλνοῦμε τὸ ἰδιαίτερον νόημα πὸν ἔχει αὐτὸ τὸ μουσικώτατον λογάκι του;»

ΛΙΓΟ

ἀκόμα καὶ θὰ μὰς ποῦν οἱ φημερίδες πὼς βρέθηκε τὸ γιατρικὸ τῆς ἐθνικῆς ἀρρώστειας μας γιὰτὶ μαζωχτήκανε δέκα εἴκοσι κύριοι ἀπὸ τὴ μιά μεριά καὶ κάμανε τὴν «Ἐθνικὴ Συνείδηση» κι ἄλλοι τόσοι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά καὶ σκαρώσανε ἕνα σύλλογον φυσιολατρικόν, δηλ. ἀποφασίσανε νὰ μὴν τρῶνε κρέας καὶ νὰ πλένουνται, ὅπως οἱ πρῶτοι ἀποφασίσανε νὰ μὴν τρῶνε τὸ Δημόσιον ταμεῖον καὶ νὰ μὴν λερῶνουν τὰ χέρια τους, ὥστε νὰ μὴν ἔχουν ἀνάγκη καὶ νὰν τὰ πλένουν.

Δὲν ζέρομε ποῖος σύλλογος ἀπὸ τούς δυὸ τους θὰ προκόψῃ, μὰ καὶ τίποτα νὰ μὴ γίνῃ ἀπ' ὅσα μὰς τάζουνε κ' οἱ δυὸ μὲ τὰ παχιά τους σὰ γουρουνόπουλα προγράμματα, πάλι θὰν τούς χρωστοῦμε κάπια χάρη γιὰτὶ μὰς μάθανε πὼς μπορεῖ ν' ἄχει ὁ

ποὶ πιστεύανε πὼς, ἂν δὲν εἶχε καταστραμμένη τὴ ζωὴ του ὁ ἴδιος, δὲ μπόραε κανεὶς νὰ προμαντέψῃ τί θάπογινότανε. Αὐτοὶ οἱ καλόπιστοι ἀπαντιόντανε. Οἱ Βερετιέφ δὲ γίνονται ποτὲς τίποτα.

Οἱ φίλοι του τονὲ δεχτήκανε μ' ἀναφωνήματα συνηθισμένα. Τούς χτύπαε πρῶτα τὸ ἀγριωπὸ του παρουσιαστικὸ καὶ τὰ λόγια του τὰ γιομάτα πικράδα. Μὰ νέες μπότιλιες ἐρχόντανε στὸ τραπέζι, καὶ ὅλοι τότες παίρνονε τὸ συνηθισμένον τους δρόμον. Ὅσο γιὰ τὸν Ἀστακόφ, μόλις τὸν ἄφισε ὁ Βερετιέφ ὀρθώθηκε καὶ κορδῶθηκε σὸλον τοῦ τὸ ἀνάστημα καὶ σούφρωσε τὰ φρόδια. Αὐτὸ τὸ ἀναπάνταχον συναπάντημα ψύχρανε τὴν ἀξία του θέση τοῦ ἀνωτέρου ὑπάλληλου καὶ τοῦ gentleman. «Γεῖναμε ζῶα, πίνουμε κρασί, βάρουμε τὰ μουστάκια μας! Μιλεῖτε γιὰ σὰς, ἀγαπητὴ μου» ἔλεγε σκεδὸν μὲ δυνατὴ φωνή. Καὶ σὰν ἐφούσκωσε τὴν ἀξιοπρέπεια του πὸν ξεχείλιζε ζακολόυθησε τὸν περίπατον του.

— Ποῖος σὰς μιλοῦσε; εἶπε ξαφνικὰ πίσω του μιά φωνὴ δυνατὴ καὶ σταθερὴ.

Ὁ Ἀστακόφ γύρισε, κι' ἐναγνώρισε μιά ἀπὸ τὴς ψηλὲς γνωριμιὰς του, τὸν κύριον Πομπόνσκη. Ὁ Πομπόνσκης αὐτὸς ἄνθρωπος μὲ ψηλὸ ἀνάστημα καὶ χοντρός, κάτεχε μιά θέση σημαντικὴ, κι' ἀπὸ

κ. Μιστριώτης ἐθνικὴ συνείδηση, καὶ πὼς μπορεῖ μὲ τὴν ἀναγκαστικὴ χορτοφαγία νὰ καλλιεργηθῇ μιά μέρα καὶ στὸν τόπον μας ράτσον γερῶν καὶ μυαλωμένων ἀνθρώπων.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐθνικῆς Συνείδησης εἶναι καὶ μέλη στὸ Χορτοφαγικὸ Σύλλογον. Νὰ ὁ κ. Φιλάρετος λ. χ. Ταιριασμένα πράγματα καὶ τὰ δυὸ, βλέπετε.

ΜΙΑ

φοβερὴ ἀνακάλυψη κάμανε οἱ «Ἀθηναῖοι» τὴν περασμένη βδομάδα πὸν δὲν τῆς ἀξίζει νὰ μείνῃ μυστικὴ κι ἀλειτούργητη. Ἀνακάλυψαν δηλ. πὼς γιὰ νὰ τρέξουνε τόσες χιλιάδες φτωχοὶ νὰ ζητήσουνε μερικὸ ἀπὸ τὴς εἰκοσιπέντε χιλιάδες τῆς κ. Πεσματζόγλου, πᾶει νὰ πει πὼς οἱ φτωχοὶ αὐτοὶ δημιουργηθήκανε ἀπὸ τὸ Οἰκονομικὸν συστήμα πὸν συνειθίζει τὸν κόσμον στὴν τεμπελιά μὲ τὸ νὰ τοῦ δίνει φτηνὴ θροφή.

Μὲ τὴν ἴδια σιδερένια λογικὴ μποροῦσε κανένας νὰ πει πὼς καὶ οἱ «Ἀθηναῖοι» δημιουργηθήκανε ἀπὸ τὸν κ. Σιμόπουλον πὸν ἔφισε ἀφορολόγητον τὸ χαρτὶ τῶν ἐφημερίδων. Μὰ μὲ τὴς «Ἀθηναῖοι» οὔτε τίτλια λογικὴ συζήτηση δὲν ἀξίζει. Ἡ καλύτερα ἀπάντηση εἶναι τὸ «παρ' τὸν καὶ στὸ γάμον σου».

Ο ΙΣΚΙΟΣ ΤΟΥ ΠΕΘΑΜΕΝΟΥ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΜΕΡΗ ΤΡΙΑ

ΜΕΡΟΣ Β.

ΠΑΥΛΟΣ. Δὲ θέλω ν' ἀκούσω πιά τίποτα.

ANNA. Ἄν ἤθελες νὰ σκερτῆς λίγο, χωρὶς νὰ βιζχῆς τὸ λογικόν σου νὰ παραδεχτῆ γι' ἀλήθεια ὅ,τι εἶναι μονάχα τῆς φαντασίας σου πλάσμα...

Π. Σκέφθηκα παραπολὺ μάλιστα· ἴσως γι' αὐτὸ βρήκα τὴν ἀλήθεια.

AN. Πόσον μακριὰ εἶσαι ἀπ' αὐτὴ.

[1] Κοίταξε φύλλα 223 καὶ 224.

τὰ μικρὰ του χρόνια δὲν ἀθίθαλε ποτὲς γιὰ τὸ ἑαυτό του.

— Εἶναι κάποιος παράξενος, τὸν γνωρίζω μόλις, μουρμούρισε ὁ Ἀστακόφ παίρνοντας τὸν Πομπόνσκη κάτου ἀπὸ τὸ χέρι.

— Μὰ ἐπιτρέψτε μου, Βλαδίμηρε, Σέργκιεβιτς, εἶναι συχωρμένο σ' ἕναν ἄνθρωπον πὸν σέβεται τὸν ἑαυτό του, νὰ κουβεντιάσῃ μέσα στὸ δρόμον μ' ἕνα σκουφωμένο; Εἶναι ἄπρεπον, καὶ μὲ ξαφνιαζετε, μὰ τὴν ἀλήθεια. Πὸν μπορέσατε νὰ κάμετε τὴν γνωριμιὰ τέτοιου ὑποκείμενου;

— Στὴν ἐξοχή.

— Στὴν ἐξοχή! Στὴ χώρα δὲ χαιρετᾶει κανεὶς τούς γειτόνους τῆς ἐξοχῆς! Δὲν εἶναι καθὼς πρέπει. Ἐνας gentleman, πόσες φορὲς σὰς τὸ εἶπα. Πρέπει πάντα κανεὶς νὰ φέρνεται σὰν gentleman, ἂν δὲ θέλῃ...

— Νὰ ἡ γυναῖκα μου, βιάστηκε νὰ εἰπῇ ὁ Ἀστακόφ διακόφτοντας τον. Πᾶμε νὰ τὴν ἰδοῦμε.

Καὶ οἱ δυὸ gentleman τραβήξανε πρὸς τὴ μεριά πὸν στεκότανε μιά ἀμαξία λεφτοκαμωμένη στὴν πόρτα τῆς φαινότανε τὸ πρόσωπον τὸ χλωμὸ καὶ γιομάτο ἀπὸ θυμὸ ψηλοκράτητον μιάς γυναίκας ἀκόμα νέας, μὰ γηρασμένης τώρα. Πίσω τῆς φαινότανε μιά ἄλλη γυναῖκα, πὸν τὸ πρόσωπον τῆς φαινότανε ὅμοιον στριφορέθιστον. Ὁ Ἀστακόφ ἀνοῖξε τὴν πόρταν τῆς ἀμαξίας, ἔδωσε τὸ χέρι στὴ γυναῖκα του, ὁ Πομπόνσκης στὴν πεθερὰ, καὶ τὰ ζευγάρια τραβήξανε κατὰ τὸ περίπατον τοῦ Νεῦσκη· πίσω ἀκλόυθαε ἕνας λακὴς μὲ λιβρέα ἐγγλέζικη, μακρὸς γκέτες καὶ καπέλλον μὲ τεράστια κοκάρδα.

Μεταφρ. ΣΠ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ